

OROL.

Časopis pre zábavu a poučenie.

Zodpovedný redaktor **Ján Kalinčák**. Riadny spolupracovník **Andrej Sytniansky**.
V Turč. Sv. Martine, 30. novembra 1870.

V i d e n i e.

(Z Chomiakova.)

Jaká to svetom zavládla mrákota!
Jako ztíchol hláhol nepokoja!
Jako ulietla sladunká driemota,
Keď mi kyneš ty, kochanka moja!
V skvostnom paláci vesmír odpočíva,
Zavínutý snom i slasťou nemou;
A na chory hviezd mesiačik sa díva,
Jak si pyšno dvoria ponad zemou.

Čo to zavialo jak Vesny dýchanie?
Čo nado mnou šumelo jak strela?
I čo to za zvuk jak harfy striasanie,
Jakby labuť bola preletela?
Žiara zabliskla — nebo otvorí sa,
Stojím, chvejú sa struny citov zdroja —
O koho, srdce, nalakalo si sa?
Koho tušíš? — povedz, duša moja!

Tys to — veľký kňaz poetov lúbený,
Dumky mojej mladej predmet svätý!
Nebeský druh môj, blahodatný Genij,
Opäť, opäť zjavil si sa mne ty!
Tá samá to jar líca ružového,
I to krýdel étherných vlnenie,
I tenže úsmev srdca nadchnutého,
Bytnosť tvoja: no, jak predtým, — nenie!

Dlho žil si tam v lazúrnom obzore,
Na čele ti žiara nebies tróni,

I celý vesmír v jasnej očí zore,
Tvorivých dúm pestré milliony!
Krásnejšie, hlbšie i zvučnejšie zneje
Reči tvojej vlnôčka spevavá;
Postava krepká smelo k nebu čneje,
Silným krýdlom bystrejšie si pláva.

Duša mi tone v tajnom, svätom strachu,
No i v sladkej túhe, vidiac teba!
Skoľň že sa ko mne, pozdvihni ma z prachu,
I daj uzreť večný úsvit neba!
Vezmi ma k sebe v étherné výšavy,
Kde mi kynú dni blahého snenia,
Odvej mi z očí pozemské mrákavy,
Zapáľ v hrudi blesk oduševnenia!

A v tých prostoroch duša moja snívá
Najde stánok šťastia i pokoja —
Tympan*) i lýra, zvuk váš nech ožíva!
V duši zobuď sa i pieseň moja!
Slyšte ma synia matky ubiedenej,
I vy, čo v nádhere leňošíte!
Vy, hrudi mŕtvej, vy hrudi kameňnej,
Slyšiác pejmu: nový život žíte!

A. Sýtniansky.

Odboj Vešelínov.

Poveš od Sam. Tomášika.

XII.

Na druhý deň strojil sa palatín do Gemera, aby tam všeobecnú insurekciu usporiadal. I dobehol z Trnavy posol s listom. Vešelín otvoriac ho, zbladol. Arcibiskup Lippay s ktorým on v dôverných, ba priateľských pomeroch stál, nebol viac medzi živými! Zvest táto skormútila náramne myseľ jeho. S Lippaym ztratil palatín veľkú pomoc a ochranu.

Keď žalostil nad smrťou prevčasnou svojho priateľa, ktorého vliv na všetky zále-

žitosti uhorské bol veľmi veľký, vkročil do paloty jedon z prednejších palatínových prívržencov, s tvárou zasmušilou, zarmútenou. Bol to Ostroríth, ktorý sem dňom i nocou pospiechal zpoza Dunaja.

Prichodíte mi v pravý čas, vítal ho Vešelín, aby ste ma potešili v mojom zármutku, ktorý uvalila na mňa prevčasná smrť môjho drahého priateľa Lippayho. No jako vidím, i vaše čelo je zachmúrené. Hovorte, pre Boha, jako stoja veci v Chorvatsku?

Žiaľ Bohu zle, pokrčil ramenama Ostroríth; áno asnaď najhoršie.

*) Címbal, alebo náručný bubonček sprevádzajúci spev, odznak to básnictva u Rusov, jako u Grékov lýra.

Pre Bohu! trhol sebou Vešelín. Hovorte otvoreno, nič nezamléte.

Bána Petra Zrínskeho prepadli cisárski pri obliehaní zámku Kopranici; i bol porazený. Vojsko rozprchlo sa na všetky strany; on sám utiekol k Turkom, hladajúc u nich ochranu a bezpečnosť. —

Ktorú, jako pevne verím, istotne najde u nich. A Frankopán? — ten je asnaď šťastnejší a dobyl mesto Záhreb?

I jeho zastihlo to isté nešťastie čo Zrínskeho, alebo snáď horsšie. Keď sa utiahol s vojskom do Čákovca, dobyl pevnosť generál Špankau, i odviezol chytенého Frankopána v okovách do Viedne.

To sú hrozné chýry!

I to mi je vedomo, že Tattenbacha, ktorý sa v Štyrskom Hradci do času ukrýval, jeho vlastný sluha zradil. I uväznený je v ťažkom žalári. Tak sa povodilo i Nádaždymu, ktorý sa bol utiahol na svoj zámok v Austrii; i ten sedí v ťažkých putách.

Hrozné to a porážajúce zprávy! Nuž a Turci nechýbajú sa ešte ani teraz, aby sa vypomstili za tieto porážky našich priateľov a spojencov?!

Naopak! Hovorí sa, že na žiadosť cisára vydajú Petra Zrínskeho.

Tak by nas prekliati Osmani boli hanobne podvedli a oklamali. Hviezdy nebeské! my sme sa jim celkom zdôverili, my sme sa len na nich opierali a spolievali!

Keď toto rozhorlený Vešelín dopovedal, vstúpil dnu Petróci, horlivý jeho privrženec. Prichodil z Požoňa, na tvári jeho striedal sa s výrazom žiaľ a strach.

Či i vy Jóbove chýry nesiete? tázal sa ho nedočkave palatín.

Marné naše nádeje! vzdychol si Petróci.

Stojím ako na mukách, hovorte!

Zradu, podľú zradu spáchal dvor turecký!

Či nás sám zultán zapredal, či ten jeho prekliaty vezír, ktorý tolké dary od nás prijal a vozdy nám lichotil?

Jako ma naši viedenský priatelia ujštovali, má sa vec takto: tlumočník zultanov, Talian Panagiotti vyjavil carihradskému cisárskému residentovi všetky naše tajnosti a vyjednávanie s Turkami za drahé peniaze. Resident oznámil všetko podrobne viedenskej

vláde, ktorá beztak už dávno podozrivým okom sprevádzala všetky naše kroky. Ano, našli sa zradci i medzi nami. Vláda dostávala zprávy o všetkých našich poradách, ktoré sme i v najväčšej tajnosti vydržovali.

To je do zúfania! — Teda sme zo všetkých strán obklúčení zradcami?

Jako čoby sieťou, ktorú potrhať a odstrániť — nebolo v našej moci. A teraz nám už viedenský priatelia dávajú návšteie, aby sme hľadali milosť u cisára.

Milosť je u Bohu, — no vo Viedni by ste ju darmo hľadali, priatelia moji! riekol zarmútený Vešelín.

Posol od Rákóciho doniesol tento list, riekol Nagy vstúpac dnu a podávajúc písma palatínovi.

„Na Apaffyho a na Turkov nemožno sa už vonkoncom čo spolieval,“ číta palatín ako stena blady hlasno list. „Apaffy nedejde, lebo nemá k tomu ani povolenie od Turkov, ani potrebné peniaze. Turci chcujú zachovať úplnú neutralitu a tak i s cisárom uzavretý pokoj. Ani volence Braniborský, ani ostatné kniežatá nemecké nechcujú sa za nás vydávať v nebezpečenstvo. I spoľahnime sa už jedine sami na seba, na svoje päste! — Rákóci.“

Rákóci má pravdu — ozval sa Ostorrieth.

Naša spasa sú naše britké meče, dodal Petróci.

Vešelín stojí zarazený. List mu vypadol z ruky —

Komorník oznámil posla od Tökölyho, oddajúc list jeho palatínovi.

A čože náš priateľ Tököly? riekol Vešelín jako by bol zo sna prebudený! Nedošiel sám ku nám — i v tom tuším nečo zlého. Nech je jakokolvek, ja som na všetko pripravený.

I otvoril list a čítal na hlas:

„Od Moravy a Sliezska vrútil sa silný oddiel vojska cisárskeho do krajiny. Ja netratím ducha! Budem sa na Lykave držať, pokaď mi Rákóci od Tisy nedorazí na pomoc. — Tököly.“

Vešelín ako hromom omráčený vrhol sa na pohovku.

Buďte pripravení pane palatín na to najhorsšie! vkročil Mariassi zplašený do paloty. Hlavnia sila nemeckého vojska tiahne

na Požon a Trnavu, aby obsadila baňské mestá a prepadla Muráň, to ohnisko, vraj, odboja a peleš sprisahancov, ako to sami Nemci roztrubujú.

Netrafne ducha! riekol odhodlane Ostrorith. Rákócí má pohromade vojsko okolo Mukačova. My všetci sa spojíme s ním pri Kóšicach. I uderíme spojenými silami na nepriateľa.

Ešte sme nič neprehrali. Zmužilost nám je potrebná — a všetko bude dobre! Tešil Petróci.

Nemci zadržia sa pri dobývaní našich pevností a my získame čas, aby sme sústrednili všetky sily svoje, odôvodňoval mienku Petróciho Ostrorith.

Len sa majme k činu a nemarme čas; každé okamženie nám je drahé, riekol odúševnene Mariassi.

Ja milost nikdy žobrať nebudem! riekol zadumený Vešelín ako by zo sna.

Na moju česť, ani ja! riekol ohnivo Petróci.

Ani žiaden z nás! dodal Ostrorith.

Každý z nás teraz k svojmu úkolu! veliteľ Vešelín neistým, podivno znejúcim hlasom.

Podme, aby sme rozvinuli svoje zástavy. Teraz alebo nikdy! volali všetci.

S Bohom! — možno, že navždy, jako nám Bôh usúdil! riekol Vešelín, podávajúc každému ruku. —

Palatín akosi ztratil ducha; to sa mí nelúbi, riekol Ostrorith k ostatným, keď zo zámku vyšli.

To je zlý znak, hodil rukou Petróci. Škoda, že Marie Séci tu niet!

Všetky naše sily do hromady, hovoril palatín ku Nagyovi, keď po odchode svojich spojencov po izbe svojej sem a tam strmým krokom chodil, sú predsa slabé naproti armádam cisárskym, ktorých vojsko je vyskúsené, vodcovia výborní. My sme do boja ani ešte nepripravení. Áno, my sme sem tam roztratení, a tak nás môžu rýchlym pochodom jedno za druhým prepadnúť a zničiť. I peniaze, vojenské zásoby a potrava — to všetko nám na dlho nepostačí.

Ja myslím, ozval sa Nagy, že najväčšie nebezpečenstvo pre nás je to, keď sami k sebe ztratíme dôveru a malej mysle budeme. V tom

je naša istá záhuba. No smelosť, odvaha a rytierska myseľ vytrhnú nás z priepasti.

Každý nech sa pripraví na to najhoršie, riekol Vešelín málomyslné. Ja som už urobil počty so sebou! Ach — rozopiac ruky a podvihnúc hlavu k nebu pokračuje jako by vo vytržení — ach, ty moja vlasť, ty milé Uhorsko! zkropené tolkou krvou svojich verných synov! — Ja som fa chcel urobiť vlastou svobody, — ja som fa chcel povýšiť na vysoký stupeň slávy, abys sa skvela jako hviezda prvej velikosti medzi ríšami Europy. Áno, chcel som do času použiť nadvládu tureckú ku zvrženiu jarma nemeckého zo šije tvojej: no, potom chcel som s pomocou kresťanskej Europy vytisnúť Turkov do pustatín Azie. Moje priateľstvo s Turkami nebolo opravdivé; — ale, žiaľ Bohu, nechápala ma kresťanská Europa. Ja som chcel dedictvo turecké preniesť na korunu sv. Štefana, aby tak moja drahá vlasť do prachu pošliapaná Nemcami a Turkami čo nový Phoenix vyšla z toho popola ku novej sláve!

Čo to má znamenať? hovorí sám k sebe Nagy krúfac hlavou. Velkomožný pane, riekol k palatínovi, asnaď je už tu čas, aby sme pospiechali na Muráň a postavili sa v čelo insurgentom? Či mám dať zapriaľhnúť?

Tak je, tak — len konajte každý, jako za najlepšie uznávate, spamätal sa Vešelín. Mój úkol — zamyslel sa — ten je završený. Choďte na Muráň, riekol ku Nagyovi, bráňte ho až do poslednej sily — mňa trápi jakási zlá predtucha. Nechajte ma o samote!

To je veru smutno, riekol Nagy sám k sebe pri odchode; ten, čo má byť všetkým za hlavu, ztratil sám hlavu. Doba je rozhodná a on — bez sebä, on zrazený na duchu, jako by zúfal sám nad sebou! — Čo tu počať? — Kde niet hlavy, údy čoho dovedú?! — Tu už musím ja prevzať jeho úlohu. I budem písať menom jeho na všetky strany a vyzývať do boja, no i posilňovať slabých a povzbudzovať málomyslných. Mojim hoslom je: nepoddať sa za žiadnu cenu, neustúpiť a nepopustiť, čoby sa i svet zrútil a všetkých zdrúžgal. Keď máme padnúť, padnime so slávou!

Čo toto Nagy sám k sebe hovoril, chodil Vešelín strmým krokom po svojej izbe.

Teraz len čoby sa čierna zem otvorila, hovoril vo vytržení, i pohltila nás všetkých. Niet, niet, dokonca niet žiadnej nádeje, aby sme z tejto pohromy vyviaznuť mohli! — A keď nás živých dostanú? — Hah, blesky nebeské! jaká haňba, jaká pomsta, jaké muky čakajú na nás! — Maria, Maria! — to je dielo tvoje! Ano, tvoja nesmierna ctižiadost privedla i mňa i krajinu na prepašť hroznej záhuby! Hľa Zriňsky, Frankopán, slavných predkov ctihodní potomci, vlečení sú v okovách do Viedne. Tým oslávili nemeckí velitelia svoj triumfálny pochod! Čo bude z vás, nešťastní priatelia moji? — Vaše rytierske hlavy padnú hanobne na popravišti pod katovou rukou. — A čože očakáva mňa, palatína uhorskej krajiny? — Či i ja mám zložiť triumf Susov abo Karaffov na ulicách viedenských? — či mám dopustiť, aby na mňa luza viedenská prstom ukazovala jak na dákeho zločince? — či túto moju hlavu má oddeliť od tela ohyzdný katov meč? — Nie, to sa nesmie stať, aby vo mne bola zhanobená celá krajina! Tej radosti sa Nemci a jich náhonci nedožijú. Mňa živého do moci nikdy nedostanú. — S Bohom, vy moje krásne sny a nádeje! — s Bohom, svete i so svojou zradnou slávou! — s Bohom, živote! — A veď čo je i život človeka! Sen! I ja som snil pekne, no kyne mi úžasné prebudenie! — Čo váham? — V jednom okamžení bude všetkému koniec! —

I vytiahol z pod kabáta flaštičku a vypil hrozný jed razom. Prázdnu fľašku vyhodil oknom. —

Prichodím oznámiť vašej veľkomožnosti, že je už zapriahnuté, riekol Nagy vstúpäc dnu.

Už pôjdeme — riekol Vešelín — ďaleká cesta. — S Bohom Maria!

I padol do mdloby.

Čo to, čo to? — pomoc, pomoc! kričal Nagy.

Bežte pre lekára, riekol Nagy ku komorníkom a sluhom.

Pozde — všetkému koniec! šoptal Vešelín i padol na zem.

Komorníci položili ho do postele a medzi kŕčami vypustil dušu.

Túžobne očakávala Maria Séci na Muráni návrat palatínov z Lupče, lebo sa jej nijako nepáčilo to zdllhavé pokračovanie gemerských pánov s insurekciou, či jako ona chcela mať, s križiackou výpravou oproti Nemcom. I žiadala si, aby sám Vešelín prevedenie tohto tak veľmi dôležitého diela prevzal.

Každého dňa vyzerala z bašty zámockej, upierajúc zrak svoj v tú stranu ku Tisovcu, či by neuhliadla komonstvo Vešelínovo. Ani v noci nemala pokojného spania. Všetelijaké tráplivé myšlienky križovali sa v jej mysli a vytrhovaly ju zo sna.

Ach, ako sa ja natrápim desnými myšlienkami za môjho Vešelína i sama za seba, vzdychla si neraz v polnočnej dobe zo sna zdurená. Či sa tie moje dávne túžby a nádeje skutočne vyplníť majú? Či sa prorokovanie podmuránskej čarodejnice zplní? — Ach, veď práve vtedy, keď sa mi zda, že mi kráľovský diadem kladú na hlavu, stane mi pred oči pomatenec z Kraskovskej hory so svojou kostrou, a ukazujúc na vycerené zuby a očné jamy vyvoláva: Maria, to si ty, to si ty, ujujú! — Ach desný to výjav, sám pekelný duch to tak snád nastrojil, aby ma učinil nešťastnou.

Jedného rána počuje veľiký krik a plač pred palotou. Beží ku obloku, čo sa to deje? A hrôza! — z koča zkladajú mŕtvolu!

Kto je to? — koho to nesete? táže sa zbehnúc do dvora.

Uspokojte sa, veľkomožná! Nešťastie, veľké nešťastie! hovorí komorná.

Pre Boha povedz, čo to znamená? trase sa prelaknutá palatínka.

Nagy, s nektorými zemami a vojenskými dôstojníkami priniesol k nej otvorenú rakev, zahalenú čiernym, zlatom vyšívaným hodobavným prikrývadlom.

Ježiš Maria! vykrikla Maria, keď ztrhla závoj z mŕtvoly. To môj muž! — beda mne!

I zalamujúc rukama padla na zem.

Kde som? čo sa to so mnou deje? tázala sa, keď prišla k sebe.

Darmo je, pokrčil Nagy ramenama, palatína niet! No premáhajte sa, lebo žiaľ nám nič nepomôže a len — škodí.

Vešelín, môj drahý muž — viac nežije! lomí Maria rukama. Bože, neopúšťaj ma!

A kde zomrel? ako? Nesužujte ma, vysvetlite mi, lebo mi ide do zúfania!

Na Eupčianskom zámku na náhle zomrel, riekol smutno Nagy.

A nebolo, ani niet viac pomoci? uprúť svoje, slzami zaliate oči Maria k Nagyovi, pýta sa ho.

Mŕtvy viac neožije! No, nám nastáva povinnosť vykonať mu poslednú počesťnosť a previesť plány jeho, odpovedal zasmušile Nagy.

Pod zámokým kostolom v krypte, vedľa môjho otca Jura Sécí, nech bude pochovaný, riekla Maria.

Stane sa, uklonil sa Nagy. Idem a porobím potrebné poriadky; i rozpišem na okolité stolice listy, oznamúc deň a hodinu jeho pohrabu. —

Bolo to roku 1667, na konci mesiaca marca, keď pochovávali mŕtve pozostatky slavného nekdy palatína krajiny Uhorskej s veľkou okázalosťou a slávou na Muráň.

Veľký nával ľudu hrnul sa včas ráno do zámku. Veľmožia a zemanstvo, duchovenstvo obojeho vyznania, poslancovia stolice i miest a všetkých obcí panstva muráňsko-balogského, preplnili všetky ulice a priestory zámoké. V určenú hodinu zastala si celá posádka pod svojimi čiernym závojom zatiahnutými zástavami v dlhých radoch od paloty po dvere kostolné. Všetci nosili odznak bôlného smútku. I zahrnely odrazu všetky delá na baštach a temný jejich ohlas zahučal mohutne okolitými vrchami. A tu hneď ozývaly sa po celej doline harmonie zvonov, lebo všetky okolité mestecká a obce chcely preukázať česť svojmu palatínovi. V zámokom kostole čítala sa zádušnia sv. omša pri veľkom oltári; na katafalku, „castrum doloris“ rečenom, horelo množstvo sviec a jich blesk magične sa odrážal od zbroje a herbov, ktoré ho okrášľovali. Po dokončených službách Božích a obyčajných pohrabných obradoch zdvihli prítomní krajinskí hodnostári, veľmoži a priatelia rakev a zanesli ju do krypty. I položili mŕtveho vedľa Jura Sécího. Vojsko vypálilo vo tri vrhy pri hučaní zvonov svoje pušky a samopaly až sa zem zatriasla. Mariu, ktorá rakev mnohými slzami z kropila, odniesli zamdletú do paloty.

Po pohrabe bola skvostná hostina, na ktorej sa všetci prítomní súčasťnili. Smútok zalahol si na všetkých tvárach. Priatelia rozšli sa so sklúčeným srdcom domov.

Milostivá pani! predstavil sa Nagy Marii, keď sa už bola trochu uspokojila, milostivá pani! tu je čas, aby sme pomysleli na svoju bezpečnosť, lebo vojsko cisárske chce sa so všetkou silou oboríť na náš Muráň. Odhodlajte sa zavčasu, či budete brániť zámok, či ujdete do cudziny?

Keď je tak, počujte môj pevný úmysel, riekla Maria. Maria Sécí nikdy nebude bojazlivo utekať, nikdy nebude sa ukrývať pred jakýmkoľvek nepriateľom! Ja sa brániť chcem a budem až do posledného dýchnutia. I čoby sa pod strelbou mojich nepriateľov múry zámoké na moju hlavu sosypaly a mňa v svojich rumoch pochovaly: ja neustúpim. Ja chcem ležať tu, kde ležia kosti môjho drahého otca a milého manžela!

Hrdinská to myseľ, riekol Nagy, ktorú priateľ i nepriateľ rovnako obdivovať a chváliť musí!

A vy chcete so mnou ostať? pýtala sa Maria.

Keď vy tak, súc útla ženská, zmýslate: mal bych ja byť zbabelcom? Ja som váš i v živote i pri smrti! klakol Nagy na jedno koleno.

Ano, ostaňte pri mne, prosila Maria Sécí. Buďte mi pomocníkom a radcom, akým ste môjmu drahému manželovi boli. Na vás sa zpoľahnem, obstarávajújte všetko, čo nám k spase a bezpečnosti slúži. Mužstvu dajte dobrý plat, zachádzajte s nim laskave: ono súc v bojoch utúžené bude našou nepremožitelnou baštou.

Budem sa usilovať, abych sa hodným stal tak veľkej dôvery, riekol Nagy ukľoniac sa.

V tom povážlivom a nebezpečnom čase, keď Nagy s kapitánom zámokým Muráň opevňovali a zásobovali, konal Víttedy pod rozličnými zaminkami sem a tam cesty. Najdlhšie bavil sa na Lupči. Tu očakával, kým nemecké vojsko do B. Bystrice dorazilo. I odobral sa na Muráň.

Jak silné môže byť všetko vojsko, ktoré vtrhlo do krajiny? tázal sa ho Nagy jedného dňa.

Hm, to si ľahko môžete predstaviť, keď vám budem menovať veliteľov, jako sú: Kopp, Špork, Špankau, Karaffa, Karol z Lothringu a iní, odpovedal Vitnedy.

A každý má z nich armádu? tázal sa Nagy.

Tak sa hovorí, pokrčil Vitnedy ramenama.

Nemyslím, žeby nektorý z nich skôr dorazil k nám, lež víťazný Rákóci.

Pravda že, lebo tento má bližej ku nám od Tisy, nežli tí od Dunaja.

Nie preto, že má bližšie, ale že sa mu dobre darí. Známo mi je už, že spojenec Rákóciho, Štefan Bočkay, nadžupan zemplinsky, zajal pri Tokaji prefekta cisárskeho vojska, generala Stahrenberka.

Počul som o tom, že ho obolstil a z nezadania prepadol.

Jakokolvek, ale je to naše šťastie, že sa nám tento prvý vojenský skutok tak dobre podaril. Jakonáhle sa o tom rozletel chýr po krajine, hneď všetko zemanstvo jako by iskrou mlunnou dotknuté rozvietilo sa do boja, i pospiecha zo všetkých strán úhrnkou pod zástavy Rákóciho.

Len škoda, že sme teraz bez hlavy. Keby tak na príklad Nádaždy bol palatínom, ako si na to nároky robil, bolo by to ináč!

I ja to za veľkú nehodu pokladám, že nemáme palatína, ktorý by, čo duša povstania, všetky pohyby spravoval. Tak by ovšem sjednotenými silami vojská naše mohli spôsobiť Nemcom hroznú porážku.

Keď toto Nagy s nadšením povedal, preletel tvárou Vitnedyho dáky si diabolský úsmev. Nagy to nezbadal.

Tak je tak, hovoril Vitnedy po chvíli. Ale jako teraz bez hlavy? Veď každý veľmož stojí o sebe a koná všetko len na svoju ruku! Či tak možno docieľiť výdatného úspechu? Preto sa mnohí už i klátiť počali. A keby nebol Bočkay pri Tokaji ten rozhodný krok urobil, nejedon by sa bol už teraz k nohám cisárovým vrnul a prosil za milost. Možno, že by ju bol jedon lebo druhý i obdržal.

Cesta milosti nám je už zarúbaná, mosty ku návratu všetky zapálené, lebo Stahrenberk je zajatý! Teraz nám kyne boj na život a na smrť.

Sladká je smrť za vlast a počestná, riekol Vitnedy slavnostne, no tvárou jeho prelietla škodoradostná chmára.

Ja som toho presvedčenia, že i naša zemanská hrdosť i naše zúfalé položenie dá nám dost sily a vytrvanlivosti, aby sme so slávou vyšli z tohto zápasu. My aspoň budeme tak hrdinsky brániť náš Muráň, ako bránil Chorvát Zrínsky pevnosť Sihof!

A veru i Muráň, i ostatnie zámky sú dostatočne zaopatrené i na viac rokov.

A posádky naše sú nabrané tým najlepším duchom. Ja hladím budúcnosti smele do očí! riekol odhodlane a nadšene Nagy a opustil Vitnedyho.

Počkej si, ale ti pristúpia päty! chechtal sa tento, keď sa bol Nagy vzdialil. Máte dobre zaopatrené vaše zbojnícke hniezda, ale jich Vitnedy doriadi! Ale sú hlúpi, podľa duše! Znáam ja to zaobchodiť! . . . Pevne teraz už verím, že budem košťalami tej pyšnej Marie Séci v podzámočkej zahrade jablká zrážať! Ano, ano, blíž sa už hodina mojej úplnej pomsty! Ach, chvíľa tá bude sladká!

(Dokončenie nasleduje.)

B a b a k a j.

Noc odomiká podzemné tmy brány,
A tmy sa valia dialnymi doliami,
A rozložia sa polovicou sveta,
Podelia sny — a príroda vymretá.
Len tok Dunaja v glgotnom je hlase,
A čo sa hviezda tu i tu v ňom pasie,
A čo tie vlnky s chmárkami, hviezdami,
Tance si vedú Dunaja hlbkami. —

Vyskokla Luna, bladolíca deva,
Čo rada nocou na svet sa usmieva,
Čo bez potechy rovné srdcia hladá
A tvár do tváre díva sa jim rada;
Vyskokla Luna z tmavého ďaleka,
Kde sa hôr modrosť s šírym nebom steká.
Zahodí zrak mdlý od kraja do kraja,
Zbozká svoj obraz na lunách Dunaja. —

K brehu sa blíža dve tmavé postavy,
 Stín ich ohromný meria šírku riavy,
 Na lono väčšia menšiu chytá, kročí,
 A čln húpave na vlnkách sa točí.
 Bladý mesiacik do tvár bladých svieti,
 Postavy mlčia — čln hladinou letí —
 Jedna ramenom silným veslo točí,
 Druhá zavzdychne a utre si oči. —
 „Kam ma unášaš? dost — dost — zkrut
 čln zpiatky!“

On páči spurno — a durí čln hladký.
 Durí — zastane, tam kde v zunnom toku
 Pne zrutý balváu hor lebku vysokú
 A rovnou dialou na brehy pohliada,
 Ta člnok obor — muž k nemu prikladá.
 „Žena!“ tak rečie, „velká tvoja vina!
 Duša mi blčí, keď to pripomína; —
 Jak lúbil som Ťa, etil, chcel mať blaženú,
 A ty nevernosť nesieš mi odmenu.“ —
 „„Odpust!““ zanáša s bôlom sa mu k sluchu.
 A letí s vetrom hravým Ťa v noc hluchú
 Letí od vlnky ku vlnke v ozvene
 Odpust! pust! pust! pust! rovno naladené;
 Letí i k brehu a krovia sa chytá,
 Z krovia na skaly prosba útlcitá,
 Hviezdy na vodách i žiar samej Luny,
 Svet celý odpust! odpust! zvukom zuní.
 „Odpust? — — nie, nie, nie, nemožno, to
 vela!“

Ja muž — ty v lone milého priateľa?
 Kým ja mrem, hyniem vo svete za teba
 Ty v zákerníka lone hladáš nebe!?
 Nie!“ a nie! trať v širej sa ozvene;
 Nie! nie! nie! krovie, skala, vlnka stene. —
 Šumí vetríček, žblnká zunná riava,
 Ohliada balváu ozrutá postava,
 Na lono berie menšiu, dieťa bólu,
 Driape sa vozvých na strmú zápoľu.
 Stane na divej skaly zruté temä,
 Kladie z náručia drahé svoje brehá,
 „Odpust! neopust!“ — zalká premožená
 Haňbou, nešťastím, bôlom, žialom žena,
 A krčovite či k pekle či k spáse
 Oblapí muža v zúfalom zápase.
 Nad prepaťami vód sinných Dunaja
 O smrť a život zápasia obaja,

Vôkol nich šum vln, v dialke huk vetriska,
 Z neba hviezd more, bladosť Luny blíska.
 Zúfalý vykrik — žena mdlobou klesá;
 Postava obra hbité dol berie sa,
 A nohou istou pár ráz sem tam kročí,
 A čln húpave na vlnkách sa točí.
 „Tam babo kajaj! ťažkú svoju vinu!“
 Zamrmle a už letí cez hladinu.
 Siahla po brehu — tu zpät sa ohliada,
 Na zrutej skale vstáva žena bladá;
 Zavolá dačo, rukama pokynie,
 Skočí — a zmizne v Dunaja hlbine. — —
 Zhýkne muž — obor, sklenným okom bočí,
 Zkiaľ sa vždy väčším krúhom voda točí:
 Des ho primrazil — nie, oči pretiera
 A veslom mocne od brehu zaberá.
 Letí čln — „tu hľa! tu sa mi zvidelo,
 Že sa v penách vln dačo zabelelo!“
 Zamrmle k sebe postava mužová,
 Luna zableskne, za oblak sa schová, —
 Muž sa natiadne, chmatá a hor tiahla —
 A v náručí mu korisť — nekdý drahá. —
 Zatrásie obrom žiaľ, obor — z kameňa
 Srdce mu mákne — šoptá: Žena! Žena!
 A zo zrenice, čo slz nepoznala,
 Vyskočí perla po prvýraz malá. —
 Šuchne si lícom, časami stônenom,
 Zatočí člnok na toku šumenom,
 Leda hýbajúc veslom k brehu cieľi —
 Však mu na lone živôt zmeraveľý.
 Zastane člnok, zdvihne sa postava,
 Zaplačú hviezdy a zastoná riava.
 Už kráča brehom — hlava mu zklonená —
 Viete v náručí jeho mŕtva žena. —

* * *

V prostried Dunaja, tam kde v zunnom toku
 Pne zrutá skala hor lebku vysokú,
 A rovnou dialou na brehy pohliada
 Tam vraj zhynula jedna žena mladá.
 Muž ju pochoval na brehu Dunaja
 A zmiznul, ztratil zo svojho sa kraja.
 A na výstrahu i pamät pre svety,
 Tak povest ľudu pokoleniam vetí,
 Tá zrutá skala v prostried zunnej rieky
 Meno Baba-kaj nosiť má na veky.

Ján Alex. Fábry.

O r a v a.

Povest od Jána Kalinčáka.

(Pokračovanie.)

Vieme už od dávna, že Elek Kubini požíval neobmedzenú dôveru v Orave, a že zemanstvo s ním voždy tak držalo jako dva prsty, následkom čoho potreboval on len slovo povedať, a všetko sa stalo po vôli jeho. Divno je to na svete, že zrak, že pohľad, že slovo, ba i ten zvuk reči daktorého človeka tak naplňuje dôverou druhých ľudí, že sa chtiac nechtiac voľne, bez každého nútenia podrobujú vôli jeho. Toto sa ale stáva v najväčšej miere vtedy, keď nastáva nebezpečie, keď jedenkaždý súdruh mimovoľne cíti, že sa musí ukryť za prievodca svojho už od predošlého pokolenia vyprobovaného, a nikdy cenu osobnosti svojej neztratívišieho. Tak sa i kuriatka tisnú pod krýdla slepice, keď búrka nastáva alebo keď jastrab vo veľkých kolesách nad nimi vo vzduchu vesluje, aby jedno lebo druhé z nich uchvátil.

A v rozmyslenosť a poctivosť Elekovu každý veril v Orave tak, že to zatriaslo dušou a srdcom každého zemana, keď počul, že vicejšpán žiada, aby každý zeman sobral svoju rodinu, a všetky zásoby potravné odviezol sebou na Zámok.

Čo rozkázal, stalo sa: skoro celé zemanstvo sa utiahlo na Zámok

Len jeden jediný zeman, starý Meško, sa protivil, a zostal doma, presvedčený súc, že keď sa predtým veľmi málo staral o verejné záležitosti, teraz mu ani z tej, ani z tej strany nebezpečie hroziť nemôže. A k tomu i on veril Elekovi, menovite teraz, úplne presvedčený súc, že na Zámku syn jeho Ladislav sosobášený bude so Žofiou, ktorým on svoje otcovské požehnanie udelil. Pri tom spolu odišiel s vicejšpánom kňaz Kubínsky, Zima na Zámok.

Ale zle to vypadlo starému Meškovi: Špork prišiel s vojskom do Oravy, dobýjal Zámok, a nemohol ho dobyť, bo ho bránil Pyk, náš starý známy Čobornák, ináčej Rapko menovaný, ktorý premenil si priezvisko z dvojakej príčiny: napred, že by sa bol musel ako Čobornák pred svojimi hanbiť pre tú striebornú Kremnickú fúru, ktorá mu

opilému z pred nosa ušla, a potom z bázne pred cisárskymi, ktorí by ho, vraj, ako Čobornáka istotne tryznili, pak-li by sa do jich rúk dostal. — Terajšie priezvisko svoje ale ukradol z toho nemeckého vojenského výrazu „von der Picke auf“, čo znamená vojaka, ktorý sa vlastnou zásluhou z obecného vojaka vyšvihнул na najvyššie vojenské hodnosti.

Dač podobné v tých časiach nebolo nič nového v Uhrách. Dvaja bratia od otca Bartholomea pochádzajúci menovali sa jeden podľa priezviska a druhý podľa krstného mena otcovho, kňaz sa volal Bartholomeidesom, a svetský Eördöghom. Práve tak Vladár Gašparé sa volal Gasparidesom, keď sa stal kňazom, a brat jeho, doma pri hospodárstve zostavší Vladárom. Názviská tieto sa až podnes udržaly u potomkov, ačpráve každý svoju genealogiu dobre zná, a môže kedykoľvek preukázať ju.

Ale nechajme teraz Zámok zámkom byť a navráťme sa do tichej dedinky, v ktorej sa povest naša rozpridať začala, na Revišnie.

Páni zemani sa odtiaľto odtiahli na Zámok a zanechali nezemanov osudu jejích, a síce nestarajúc sa či Špork s nimi milostivo, lebo nemilostivo naloží. Nepáčilo sa to síce chudobným sedliakom, privykým spravovať záležitosti svoje podľa udania zemského panstva, nepáčilo sa to ale ani šoltísom, ktorí sa za dač lepsiého držali, nežli boli sedliaci.

Len dve duše byly s tým na Revišnom spokojné: Martin Lauček a jeho žena Eva, už teraz vážna matróna. Lauček preto, že bol teraz najväčším pánom na Revišnom, kdežto pred tým predsa pred pánni zemanmi, hoc mal hádam viacej majetku jako oni, klobúk na hlave pohybovať mnsel, kade náhle jích stretol; Eva preto, že sa začínala už nad pani urodzené vypínať, ponevadž jej dcéruške, ktorú či z pýchy na svoju predošlosť v dome Kubíniach strávenú, a či z vrúcej rozpomienky na svoju pannu, ktorej chyžnou bola, Elenou pokrstiť dala, Janko Kováčov

dvoril, ba čo viac ju spolu i za ženu pýtal. Eva bola vo vytržení keď toto od neho počula, mysliac si, že potom, keď sa jej dcérečka za zemana vydá, i ona bude zemankou, a že to veru nezaškodí, keď jej majetok sa spolu so zemanskou krvou spojí i že ona sa stane rovnou svojej bývalej panej. Len otec, Martin Lauček, nepriamo priateľ tejto slávoblažnosti ženy a dcéry svojej. Znajúc že sa Janko Kováčov, tak jako dakedy otec jeho zverboval za vojaka, a na takých ľuďoch čo sa zverujú niť vraj, ani len dobrej nitky. Keď ale Janko vyslúžil a domov prišiel, tu sa okolo Eleny Laučekovej obracať začal, tak že čím on viac po vojensky cigánil a farbíl, ona tým viac za ním lípla. Matka to s veľikou ochotou podporovala, otec ale mŕštil tvárou, jako by sa bol octu napil; ale keď mu Janko vážnym výrazom tváre zaperoroval:

Justum et tenacem propositi virum
Non civium ardor prava jubentium
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solida, nec auster:*)

tu mu zakvitla tvár i nazdal sa, že je v kráľovstve nebeskom, bo si pomyslel, že je on sám ten „justus et tenax vir,“ potom si spomenel i na svojho otca, ktorý býval podľa jeho zdania najchýrnejším latinákom v Orave, i sám na seba jako nekedy učil deklinovať všetkých troch svojich, už dávno zomrelých chlapcov: hic gallus cantans in arbore sedens pyra poma comedens kikiriki dicens. A keď sa zas rozpamätal ako jich on sám, ale sám vyučoval jako to deklinovať majú, i že začínal najprv s deklináciou „rosmarinum,“ a že oni mu hneď odpovedali, že z toho pochádza genitív „rorismarini,“ čo bolo vtedy odznakom najväčšej duševnej schopnosti: tu sa skoro poplakal. Tak nemohol odolať latinskému citu svojmu a povolil žene svojej všetko, čokoľvek ona s jedinou už teraz dcérečkou, Elenou, a s Jankom Kováčom zamýšľala. —

Tak stály teda veci na Revišnom. Lauček varil pivo, predával víno a súc majetným človekom, čo mu pravda celý svet závidel, bol šťastlivým, a k tomu ešte i kráľom kamarátov obsypaným, ktorí mu nikdy pochlebovať, a s ním latinsky hovoriť neprestávali,

*) Z Horáca.

kedykoľvek len bol v dobrej vôli, bo si on ináčej so sebou frčkováť nikdy nedovolil. Títo kamaráti ale mali pri tom vždy zvláštne zámery, a síce aby sa u Martina za darmo napiť mohli, tak že naostatok v okolí otázka „kto bude Lauček?“ tolko znamenala, jako kto dá vína za darmo naliať pre celú kompaniu.

I dnes anno roku tohoto sedelo viacej susedov, pokrevných a známych pri stole Laučekovom, pri pohárikoch, medzi ktorými najviacej Janko Kováč vývodil. A keď sa už pár flášiek vyprázdnilo a Lauček viacej chuti nemal k zábave, ktorá pravda len jeho groše stála: tu vypovedal jeho bratranec: „adhuc nobis postfumabimus*“) (ešte si zafajčíme.)

Ale sa na to ozve Janko Kováč: „adhuc sibi postbibamus!“ (ešte sa napíme.)

„A kto bude Laučekom?“ zavolá sused Michal Nepraj.

V tom vstane Martin Lauček a vypovie vážnym hlasom:

„Jam satis terrae nivis atque dirae
Grandinis misit pater.“

(Už bolo dost dážďa a kamenca) čo tolko znamenalo, že už dost dal hosťom svojim, že jim už viacej nedá, a že už dost majú „in capitolio“ t. j. v hlave.

Pri tom však sused Michal Nepraj, chtiac sa zavdačiť Laučekovi, usmiechal sa, a hrozil prstom Jankovi Kováčovi, začal hlasom prívetivým hovoriť:

„Janko, Janko zle gazduješ
Včasto krčmy navštevuješ;
Krčmárova tretia bráza:
Taký si ty Janko gazda!“

„Eh!“ odpovie Janko Kováč, „tu v Orave je studený kraj, a čert zná prečo tu tolko vrchov naváľali, tak že sa musí človek proti zime trugom potužovať, a my zemani sme nezvykli mrznuť, keď vy nám drevo dovážate musíte, čo budete i po smrti robiť, hoc by

*) Prosíme našich pánov filologov, aby sa nad podobnou latinkou nezastavovali. Bola totiž tak zvaná kuchynská latinčina pri conversácii v Uhrách dač podobného jako „lingua franca“ za časov krížových vojen v Palestíne, ktorou dorozumievaly sa nie len rozličné europejské národy medzi sebou, ale tieto i so všeliakými mohamedánskymi národami.

sme sa i do pekla dostali. Vy budete ta drevo voziť, a my sa budeme pri ohni ohrievať, na karty hrať a na vás pozeráť jako ste sa, hoc i v zime, vypotili. — A to si ja zakazujem, aby ste vy so mnou tak fačkovali, vy sedliaci!!“

Pri tých slovách začaly vlasy celej spoločnosti dubkom vstávať, a jej oči boly upriamené na Laučeka, ktorý ani nevedel čo sa mu robí, a bol by iste hrozitánsku kázeň Jankovi držal, i mu do žebračkov, papuláčov, popelválov, a sám Boh vie do jakých nanadával, keby práve vtedy nebol do izby pán komisár Bajči vstúpil, chtiac sa s Laučekom sám shovárať. Martin Lauček, hoc mu teraz bol jakokolvek hrebeň narástol, neopovážil sa predsa zemanovi, a k tomu úradnej osobe odporovať, i hoc bol rozčuleny, uviedol ho do druhej izby, aby sa mohol s ním medzi štyrma očima poshovárať.

Málo ktorý ale zo spoločnosti pozoroval, že sa predtým pri peči cudzí neznámy muž bol posadil, že si dal naliať žajdlík vína, a rozkázal si priniesť brindze, chleba a soli. Predtým ticho sedel nehovoriac ani slova, ale keď Lauček odišiel vypovedal: „quid nobis agendum?“ *) (čo máme robiť.)

A na to celá spoločnosť odpovedala:

„Dišpitandum“ (hádať sa.)

„De quid?“ (o čom.)

„De vocabulis“ (o slovách.)

„Dic!“ (povedz.)

„Bibendum!“ (piť.)

„Ludendum!“ (hrať sa.)

I zakvitla tvár celého shromaždenia, že neznámy jim tak odpovedal, jako sa to oui boli dakedy u pánov rectorov naučili; jich radosť ale dosiahla najväčšieho stupňa, keď neznámy zavolať: „krčmárka! sem desať ho lieb vína! tu je dukát, vydajte z toho!

Pani Eva doniesla desať holieb vína i usmievala sa tak sladko oproti cudziemu dukátni platiacemu, že sa Janko Kováč skoro nad tým zhrozil; ale súc zkusený syn sveta si rácej po dobrom chcel získať tak hodného človeka, ktorý, podľa jeho náhľadu, kedykolvek bol v stave byť „Laučekom“ až do

*) Pán praceptor Jesenský bol dakedy v takýchto poučlivých peroráciach na Vrútkach veľký majster.

desať holieb, a myslel si, že je dobre pri hotovej kope zbierať, keď je človek ináčej na obzerance a na zuby o stól odkázaný. Bol pri tom presvedčený, že je to zle s pánom Bohom sa za prsty tahať, a v biede ľudmi opovrhovať, ktorí mu môžu byť tu i tu prospešnými.

A tak napijúc sa z plného pohára vstal a išiel k cudzincovi podávajúc mu ruku i hovoril: „vitajte kamarát, my si musíme potykať!“

„Škoda by to bolo“ odpovie cudzí.

„Eh! škoda je čo psi zedia,“ odvetí Janko.

„Ale pán mój, ja vás neznám“ prerečie zas cudzí.

„Nuž a čože sa vy nazdáte!“ zakričí rozdráždene Janko, „vari som ja s takými ľudmi, jako ste vy dakedy morky pásol? — Vedzte, že som ja uhorský zeman, a tak punktum. Ale ja som nie zeman ako druhý: ja som býval u generála Šporka dakedy najvzáčnejšou osobou, a teraz nemá pán viceišpan Elek Kubíni na zámku dôvernejšieho priateľa nado mňa, bo je zeman vždy len zemanom a priznáva sa k pokrevnosti svojej, hocby to boló i v tridsiatom pokolení. A teraz som mu ja pravou rukou.

„Teší ma, teší“ — začína cudzí pán s úsmechom, ale v tom vyjde z druhej izby Lauček s komissárom Bajčim, a hovorí rozhorlene: „unus comissarius unus equus, duo commissarii duo equi et judex nobilium quatuor equi!*“ A keď sa vám nepáči, robte si čokolvek, lebo keď môže byť šoltís Lauček o jednom oku, a keď viezol svojho slepého pokrevného do Viedne na dvoch koňoch, ktoré maly, tak jako my, len jedno oko: prečo by sa-taký komissár, Bajči, nemohol viezť na jednom koni. Et pergat! (Idte.)

Bajčimu sa to pravda nepáčiło, ale vediac v jakých časoch žili, nehovoril ďalej mnoho, a odišiel i na jednom koni ďalej.

Náš Lauček bol totiž predstaveným obce Revišniho, nakoľko sa to pánov zemanov netýkalo, a tak bolo jeho povinnosťou i záprahy,

*) Hra v slovách: Komissár je kôň, dvaja komissári sú dva kone, a slúžny sú štyri kone. Alebo: komissárovi patrí jeden kôň, dvom dva, a slúžnemu štyri.

u nás inácej foršponty lebo rešponty meno-
vané úradským zaopatovať: tak sa musel
Bajči tiež uňho hlásiť. K tomu ale Lauček až
od zhorenia domu Jonáša Revického, čomu
už bolo dvadsať rokov, neoddaval svoju
ročniu šoltíssku povinnosť dedičom Re-
vických patriacu, v ktorých mene teraz vládol
viceispán Elek Kubíni, ale ktorý sa nikdy
neohliadal na to, či Lauček svojej povinno-
vatosti zadosť robí lebo nie. Bajči upomenul
Laučeka aby čím najväčšiu zásobu potravy
na zámok dopravil, a tým zaostalé podlžnosti
vyrovnal; nevieme teda či ho teraz táto po-
ziadavka rozprlila, a či zas Bajčiho zemanská
pycha, vyslovená vo výraze, že jako by sa on,
zemanom súc, mohol na jednom koni viezt.

Keď teraz Janko Kováč už dobre vínom
nadrngnutý dotieral na to, aby si cudzí host
s ním potykal, vkročil do toho rozčuleny
Lauček a vypovedal: „Janko! daj pokoj mo-
jim hosťom, ktorí hotovým grošom platia,
nie jako ty daromnými slovami.“

„Čo?“ odvetí Janko, „a vy tak mne ho-
voríte, čoby ste si mohli za česť pokladať,
že sa o vašu dcéru uchádzam? A či neviete,
že je to zníženie sa zemana keď on krv svoju
spojiť chce so sedliakmi, alebo so šoltíssmi.
Nuž ale ja som inší človek, nežli vy; ja i bez
múky halušky zjem.“

„I klúď sa mi z domu!“ zavolá Lauček,
„ja takých ľudí jako si ty, v dome svojom
nepotrebujem, ktorí len moju famíliu hyzdia
neznajúc ani len „cum sale“ (jemne) slová
svoje prednášať.“

„Nuž ale čože sa vy nazdávate, pán otec,
pan Lauček? či som ja nič? — a keď ne-
znám tak po latinsky hovoriť jako vy, lebo
váš otec, alebo hen Jonáš Revický, nuž vedzte,
že som predsa zeman, a že držím s Elekom
Kubíni i že prichádzam zo Zámku, kde sa
o vaše latinské pletky nikto nestará, ale kde
si všetcí bratia zemani spievajú:

*Nem tudok in semmi tótul,
Mert in Magyar vaggom,
Ha megtün akarjátok —
Luptovában lakom.
Hej! mikor in Kurucz vóltam,
Rákóczy vojnában,
Czífra plachta — zástavában
Jártam Oravában;*

Oravában ostrohában

Olljan legíny vóltam,

Husát, kravát, volát, svinát

Šeliakoktúl bráltam.

Šeliakoktúl, zemanoktúl

A sok pinz el-loptam.

Ha nem adtak, a sok strelát

Magyarúl mondottam.

A ti szegín Žilínával

Nem tuttok mit emi,

Csak a kapusztát pijával

Fazikba herpelni.

Ha valami egisz hejten,

Robotába nyertunk

V nedelába do krémába

Na pivára mentünk;

Az gajdával, az huslával

Ulicában jártunk.

Holubkákot zabijáltunk.

*Magyarúl spieváltunk. *)*

„He! pán otec, domine Lauček! či je
to nie pekná pesnička, hoc je nie latinská?
Ale viete že si my ju každý deň s pánom
viceispánom spolu aspoň desaťráz nótime,“
prerečie Janko Kováč.

Ale tu sa hrozitánsky prerátal, chtiac
tako domnelého testa svojho uchlácholiť, bo
si tento pomyslel, že sa celý svet zrútiť musí,
keď sa latinke takto uštrbuje, a práve preto
hoc by bol odpustil Jankovi spomínanie
zemanstva, spomínanie generala Šporka a
Eleka Kubíniho, ale jeho latinské svedomie
nemohlo znieť, že sa Janko Kováčov teraz
vlastne z jeho latinčiny vysmievať zdal, bo
si bol povedomý, že sa on v záležitosti tejto
otcovi svojmu vyrovnáť nemôže, a tak čím
menej mal pary, tým väčší sa rozhneváť
musel.

Následkom toho chytil Lauček Janka za
gollier a mrštil ho dvermi do kuchyne tak
prudko, že i jeho žena i dcerečka kričať za-
čaly, keď sa tento vyvalil pred nimi, jako
buk. Nevediac ale či to následkom trngu,
alebo následkom rozjatrenosti Laučekovej sa
stalo, vnišla pani Eva dnu do izby, podoprela
si rukama boky a pri iskriacich očiach začala

*) Kollárove „Zpievanky“ vydané 1835, II,
str. 177, pri čom poznamenané je: Maďar-
ská slova v písni této tak jsou tištěna, jak
je lid slovenský chybně vyslovuje.

hovorí: „hej pán manžel, čože vy robíte? hej, čože sa vy opovázite nášho pána syna z izby vyhadzovať?“

„Ej“ odvetí Lauček, „kto chce byť kuchárom, nech si varečku drží!“

„Si ty mne pekný kuchár, pán Lauček,“ preréčie zas Eva, „keď chceš z domu odohnať šťastie, ktoré sa našej Elenke trafuje, a keď ona môže sa stať zemankou. Odohnal si pána Bajčiho, pokrevného Jankovho, a teraz vyhadzuješ jeho samého, jako by bol ničím. Nuž ty mužú! či sa to opovážiš takéto nestatky vystrájať? Nuž a či nevieš, že kto chce peknú ženu mať, musí na ňu gazdovať, — a hľa ty ma takto počúvať?“

A tu sa Martinovi ziskrilo v očiach, tak že zavola: „Ej ty sa nazdáš že som ja Ehrenreich z Ceperovského, ktorý si dal za vrabca oko vyklať? Ej ty šelma klinci vybíjaná! — Ej ty, ty, ty! — Šelma človek, kto ten stav manželský vynašiel; bodaj ho pán Boh potrestal! dobre je to Židom, ktorí sa môžu kedykoľvek rozsobašit, a ja tu, tu, tu sa musím už skoro dvadsaťpäť rokov s touto šelmou trápiť!“

Tak sa hlas Laučekov ešte hádam nikdy netriasol jako teraz, i bol by sa hádam do svojej vlastnej ženy oddal, keby neboli všetci prítomní zo stolíc povstávali, a cudzí, pri peci sediaci host' nebol tiež vstal a ticho i smierlive preriekol: „trp telo, keď sa ti na svet chcelo!“

„Čo?“ zakričí hnevive Lauček, „i vy chcete sa miešať do mojej domácnosti? vy mamlas! marš z domu, ináčej vás naučím po kostole hvízdať!“

Ale nepoznaný cudzí host' sa úplne pokojne ku Laučekovi zblížil i povedal mu do ucha: „Špork, Špork, Špork!“

A tu by ste len boli videli jako od razu náš Lauček zkroutil, jako by bol chcel zanechať celú zvadu na „Verím Boha;“ obzrel sa, pohliadol cudziemu hostovi do tváre, zatriasol sa, jako by ho bol had uštipol, bo sa rozpamätal na slová Šporkové, ktoré mu tento povedal pri jeho svadbe.

Nechal teda ženu i so susedmi i s pokrevnými tak, a pokloniac sa prosil cudzieho pána do druhej izby, kde sa pred tým bol s commissárom Bajčím shováral.

Ale najväčšie podivenie spôsobilo u hostov, keď predtým tak nasrdený Lauček teraz k nim ticho, jako ovečka prišiel, objal svoju ženu, jako keď bolo po jich sobáši a vypovedal s úsmechom: „starká moja! keby ty vedela jako ja teba rád vidím, nuž by ti srdiečko zapíšťalo; ale si zas nesmieš myslieť, že ty so mnou zachádzať môžeš ako sa ti páci, lebo: sobotňajšia práčka, vianočná trepáčka, svatojanská tkáčka, sto striel sa do vašej matra! všetky ste rovnaké gazdiné, lebo kedy že budeš šaty susiť, keď ti budú do kostola vyzváňať?“

Eva sa usmiala a vyriekla: „kto chce peknú ženu mať, musí na ňu gazdovať.“

„Hej!“ odvetí Lauček, „vidíš srdce moje, na jednom stolci odrazu dvaja sedieť nemôžu, a už keď som ja raz pán v dome, tam ty duša moja mlčať, a muž svojho poslúchať musíš. Nuž teda i teraz všetko mäso, všetku slaninu, všetko víno čo máme daj vykladať na vozy, duša moja, ku svadbe pána Lacka Mešku a Žofii Kubínych, bo sme to dlžni až od čias sobáša nášho, vieš duša moja? Tu má pán Bajči úplnú pravdu. A potom či je ešte náš milý budúci zať Janko Kováč tu?“

„Hej veru Martinko môj drahý!“ vypovie na to jeho útla ženička, „keď si ho z izby vyhodil, nuž som si ho pohladkala po tvári, povedala som mu aby si z toho všetkého nič nerobil, bo že ty to všetko o hodinu obanuješ, a že mu dáš znovu holbičku vína naliať, len aby sa nehneval. Ja som mu, pravda, dala už vopred naliať, a poprosila som ho, aby si fajku zapálil, lebo by bola naša Elena ináčej krvavé slzy prelievala, keby bol rozhnevany súc náš dom opustil.“

„No, no, no,“ preréčie Lauček, „však je všetko v poriadku, a teraz daj z novu naliať desať holieb vína, aby sa naši hostia nena zdali že som ja viacej nie ten starý Lauček, ktorý predtým býval, bo by ináčej sláva našej familie zahynúť musela. A vidíš pri tom Evička moja, srdce moje, nože mi pošli toho nášho Janka sem, i povedz mu, aby sa pred svojim budúcim otcom pokoril, a jeho slovám poslúchal, jako by to preňho sväté písmo bolo.“ —

O krátky čas bolo desať holieb vína na stole, a Janko Kováč prišiel dnu, jako by sa predtým nič nebolo stalo, i dal sa odviezť

od Laučeka do bočnej izby, kde cudzí hosť na lavici sedel; potom ale vráťac sa vstúpil z.novu do izby ku svojim kamarátom práve spievajúcim:

Dobre bolo Kubovi, pokiaľ bol mladý,
Preskakoval dubce, hrady i klady:
Len to zle urobil, že sa neoženil
Pokiaľ bol mladý!

Vyzdvihli kamaráti pohárky, dávali mu tiež pohárčok aby si s nimi zaštrngol, ale

Janko teraz po rozhovore s cudzím pánom sa stal úplne triezvym, nedotkol sa pohárika, nehovoril ani slova, i zmizol z Laučekovho domu.

O cudzom pánovi nik ďalej nič nepočul, bo zmizol z domu s Jankom, už či ho tento, a či Lauček sám von vypustil.

Nad tým sa divili i všetci hostia, besedníci, i Eva, i Laučekova Elena.

(Dokončenie nasleduje.)

Nemecký kupec v XVI. stolytí. *)

O niekoľko týdnov šiel som so známym Nemcom do uhorských baňských miest Kremnice a Štiavnice, abych tam videl veľkolepé kráľovské bane, zvlášte v Štiavnici bobrové okno (Sieberstollen). Ani neviem jak ďaleko som šiel prámo do vnútra bane (volajú to „fárat“), a čo som tam divného videl presahuje tiež všetko moje očakávanie. Naposlady ma i s inými piatimi jako zo studne mnoho siah na hor vyťahli, pri čom som si pokojne sedel v slučkách povrazových. Z tadeto ubieral som sa s mojim spoločníkom do jeho rodiska, ktoré nebolo ani deň cesty vzdialené. Išli sme cez Krupinu, mestečko to malé a proti nepriateľovi málo opevnené. Potom sme prišli za dve hodiny koňmo do Bozoku, kde bol predtým kláštor: tu bolo niekoľko dobrých jazdcov s nečetnou pechotou; jazdci urobili tu z kostola maštale pre kone.

Do Budína bolo ešte asi šesť míľ. Raz za krásneho popoludnia o štvrtej hodine videl som tam tiecť Dunaj a síce medzi Budínom a Pešťou, ďalej nemohol som rozoznať kraj; lebo sme sa, ponevadž je táto osada tureckými susedmi obtočená, ani dve hodiny tu nezabavili. Keď sme v Krupine večerali, vystrelila stráž z dela proti niekoľkým Turkom, ktorí sa k mestečku priveľmi zblížif chceli: a na to vypustené bolo bránou niekoľko dobre

ozbrojených jazdcov. O pol hodiny prišla vest, že sa nepriateľ nazpät vrátil. Tam a v Bozoku videl som na plotoch a vysokých ohradách mnoho tureckých hláv, ktoré byly státé vo väzbe a taktó nepriateľovi na protivieň vystavené. A keď nektorý Turek mysliac, že vo dne lebo v noci odoberie na posmech krestanom hlavu svojho tureckého súdruha, pri tom dolapeny bol, stali a postavili i jeho hlavu k tej, ktorú uniesť chcel. Po čas kosby a žatvy musia kosci mať pušky pri sebe, ano i silnú vojenskú stráž, bo ináčej stalo by sa, že čoby krestania našali, to by si Turci domov pozvázali. Vôbec, musia krestania svoj chlieb nie s malým nebezpečenstvom života a majetku tu vydobývať, ačpráve nekedy zase, jako sa oni držia proti najúkornejšiemu nepriateľovi svojmu, tak sa chová i on proti nim. Ukázali mi pekné miesto, kde sa schádzavali tureckí a uhorskí plukovníci každý s vojenským dobre ozbrojeným. do 200 mužov silným sprievodom, aby si zapili. Pri takej príležitosti vraj vyvolalo sa niekoľko smelých vojakov, vždy jeden Turek alebo jeden Uhor medzi sebou po susedsky, na potýkanie sa s kopijami, a to síce vždy, kedykoľvek sa obojim plukovníkom taký boj zapáčil. Plukovníci ale keď sa napili, vďacia sa jeden druhému peknou zbraňou, alebo si darúvajú na vzájem

*) Východ z nemeckej cestovnej knihy „Ein deutscher Kaufmann des XVI. Jahrhunderts,“ ktorým dokázat chceme, že tá chýrečná latinka, jako ju v povesti „Orave“ nalezáme, vsutku toľme rozšírená bola u nás.

kone. Pri rozlúčení každá stránka v prudkom behu nastúpi zpiatočnú cestu, nedôverujúc druhej a obávajúc sa jej úskočných nápadov na seba alebo práve na vlastný vojenský stán. Keď bol koniec takémuto priateľskému srdeniu sa, tak sa najbližšieho dňa znovu nepriateľsky napádali, práve tak, ako pohraniční nepriatelia a páni perom vládajúci.

Štiavnica je úplne otvorené mesto, jako dedina, ale i vo dne i v noci dobre strážené. Povedali mi, že všetkým bašom v Budíne prísne prikázal jejich premocný cisár, aby uhorské baňské mestá nenapádali ani jich neurážali; lebo sa tam zlato a striebro trúdne a umele kope a v Kremnici razí (čo Turci nevedia), preto majú byť tieto mestá a jich hornícki obyvatelia šetrení. A keď sa i kresťanom v susedstve často mnoho zlého stane, nerozpomína sa nikto, žeby jim Turci zvláštnym spôsobom boli uskodili: ba keď sa bój blízko jich územia rozpriadol, vtedy jim vraj na pomoc privolaní kresťanskí vojaci viac škody narobili, nežli sám nepriateľ. Ináč posielala vraj jeho rim. a cis. Veličenstvo tureckému cisárovi každoročne pekný dar novokutých peňazí do Budína. I to som počul, že bane v jednom roku viac donášajú jako druhého roku. V bobrovom okne (Sieberftollen) musí sa čerpať voda; ináč by nemohli, keď ustavične by vody veľmi príbylo, za dlhý čas a pri veľkých útratách žiadnej výdajnej rudy dostať. V oboch týchto baňských mestách nachodia sa z čiastky i veľmi bohatí ľudia. Skoro každý týdeň vysielala sa voz s rýdzim zlatom a striebrom striedave zo Štiavnice do Kremnickej mincovne: v tejto zmenil som zo zvláštnej milosti dukát a tvrdý toliar, ktorý bol práve razený, prv nežby ho bol ku väženiu určený úradník do ruky vzal, znakom toho, že som si obzrel cis. mincovnu. To bolo prostried septembra 1584. Nič sa mi nepáčilo lepšie v týchto oboch baňských mestách ako to, že obecný ľud bol čisto evanjelický a veľmi prívetivý: tu sme sa dobre potraktovali za lacný groš. Väčšieho, beľšieho, chutnejšieho chleba som nikde, kdekoľvek som bol, nevidel v mojom živote, jako v Štiavnici. V Kremnici sa už nepečie tak veľký, ale je tiež dobrý. Obe mesta sú vzdialené jedno od druhého dobrý deň cesty. Medzi nimi nachodia sa pekné teplice, ktoré majú

tri lebo štyri nádherne vodárne, v priehradkách kameňom krásne obložené, teplé a lepšie, než Wildbad vo Württembergu. Najvýbornejšia je utešenými bielymi kamennými schodmi obtočená, takže možno v jej vode dla ľúbosti plitko alebo hlboko, ba i po hrdlo stáť, alebo sem i tam plávať. Zmestí sa tu hodný počet ženských i mužských. Čerstvá voda, ponevadž prameň tak silno vyviera, skôr naplňuje priehradku, než by predošla vytekla; preto sa, keď vyjde neкто z kúpeľa, upotrebená voda vypúšťa, a za štvrt alebo za maličkú polhodinu zase naplní sa kúpeľ čerstvou vodou. Silu jej dáva kamenec; upotrebuju ju obyčajne ľudia zo susedstva, ktorí dlhoročným pitím svojho silného uhorského vína okrivali; v jaseň osilnia a vystrú sa znovu údy týchto ľudí; nektorý veľký pijak navštevuje kúpele tieto skoro každý rok jedno za druhým. Večer o šiestej, keď som s mojimi súdruhy ta prišiel, bolo už všetko von z kúpeľa a voda zpuštená: sa spriepitné pre nás znovu napustili ju. Ja som bol v nej len za štvrt hodiny, ale dobrej mysle. Táto silná voda tak mi stiahla brucho, až som myslel, že sa mi skoro k chrbtu prirastie: našu unavenosť veľmi zkrotila, tak že sme sa potom zase cítili v sile a dostali sme veľkú chuť k jedeniu a pitíu. I uhostili nás dobre jedlom a pitím za lacný groš. Nasledujúceho dňa zostali sme tu niekoľkým hosťom k vóli na obed, kým sme si medzitým iné kúpele obzreli. Druhý kúpeľ, jehožto voda má mať silu mede a vitriólu, je jednoducho pokrytý a usporiadaný; tretí je len pod holým nebom a proste obrúbený a páchol veľmi sirkou: tento mal dobre hojiť otvorené, nebezpečné, staré a nové rany, ktoré mávajú ľudia na tele mimo hlavy. Tí, ktorí sa v ňom kúpali, jako i hostinský, rozprávali nám, že sa tu zdržujú vretenice, ktoré nekedy z prameňa vychodia a ľudom sa okolo nôh ovfajú, ale nič zlého jim neurobia; keď ale z nich jednu von vyhodia, tak sa zanečistí, že ju viac do kúpeľa vpustíť nesmú, ale zabiť musia. Tieto tri kúpele sa dajú pohodlne za malú 1/2 hodinu objasť. Štvrtý nenie ďaleko odtiaľ, ani je nie ohradený, a užívajú ho obyčajne len chudobní.

Potom sme zase ďalej cestovali cez krajinu šľachetných Slovákov až po tešínsku horu, práve tak, ako sme predtým do baňských

miest išli. Slováci chodia v hrubej dvojtka-
nine a jednoduchej šate, jako u nás v Šváb-
sku alebo v Bavorsku sedliaci, a toho, ktorý
na poli za pluhom chodí, tak dobre prezý-
vajú „vosts milostj“ (vaša milosť), ako toho,
komu to pole prináleží. Starí remeselníci sa
ctia medzi sebou podobným titulom. Ale ešte
zvláštnejším zdalo sa mi byť, že v jejich
otvorených dedinách *latinská* reč tak pilne
pestujú. Tak rozprával sa po *latinsky* i môj
súdrh s mnohými *čičmármi, krajčermi a ji-
nými remeselníkmi*. Ba raz lebo dvakrát sta-
lo sa, keď som obedoval, prišli šuhajci 12—16
roční a spievali mi tam dosť dobre *po latinsky*.

Aby sme cez horu tešínsku prešli, po-
trebovali sme úplné tri hodiny. Cestu, po
ktorej sa vozí meď z uhorských baňských
miest, vykladajú na bahnitých miestach dre-
vom, tak že kus ku kusu prikladajú, jako
na plti alebo na moste: to stojí ročíte dosť
mnoho. Ja som síce ani v Turecku ani v Ne-
mecku ani v Taliansku nevidel hrubších je-
diel, bukov a dubov tak husto, jako v tejto
hore. V nej sa zdržuje mnoho naničhodných
ľudí, ktorí sa „martelosmi,“ (*Zeelenverfäuser,*
smrtonoši = zbojníci snad) volajú: týchto

upotrebujú Uhria v núdzi často proti dedi-
nému nepriateľovi. Skoro prostried hory zastal
nám cestu jedon z týchto chlapov, nesúc
svoju dlhú pušku bez práchna*) krížom na
chrbte jako trubač svoju trúbu.** Nás vodič
sa s nim vedel dohovoriť; nám cestovateľom
sa tento druh nijako nechcel páčiť, my sme
sa obávali, že sa jich ešte viac tam ukrýva,
aby z poza veľkých krov na nás popri idúcich
strielali. My sme mali dve polovné pušky
a štyri ručnice i prichystali sme sa. Nás vo-
dič povedal, že sa s nim veľmi priateľsky
shováral a že sa ho zpytal, komu prinále-
žíme, na čo on odvetil „vojvodovi tešinskému“,
ale aby sme boli prozretelní; lebo že oni
často ľudí na ceste napádajú, ktorí sú silne
ozbrojení. My sme ale chvála Bohu žiadneho
z nich viac neozporovali, prišli sme šťastne
večer do Tešína, a z tadeto za 1½ dňa
zase radostne domov do Opavy.

*) Toho času ešte nebolo kohútkov na flintách
jako to Surovcova puška na Sklabine svedčí,
ktorá je poslednejšieho datum. Red.

***) Či to nebol Jurášek alebo Ondrášek. Jáno-
šci to sliezski? Red.

Preslovenčil Gustav Dérer.

D e l b a.

(Podľa Krylova.)

Poctiví kupci mali spoločný dom,
A tovaru hromady v ňom.
Predajúc tovar, delia sa s ošohom;
Delba je však riedka s Bohom!
Škrek za peniaze, tovar, jak v Sodome,
Keď zrazu krik: oheň v dome!
„Bez raty tovar a dom nenechajte!“
Kričí jedon z nich: „Hybajte!
Účty odložme na príhodnejší čas.“
„Sem tisícku moju naraz!“
Ja sa nepohnem, — volá druhý hlasne.
„Mne dve dodaf, — účty jasné.“

Kričí tretí. — „Nie, nie, nepristávame!
Nuž nač, prečo pristaf máme?“ —
Na oheň v dome zabudli buričia,
A tak dlho oni kričia:
Kým nepohynú dymom súc nabratí;
Neshorí všetko do šmaty.

* * *

Voždy býva pri veľmi vážnej veci
To zkazou, ktorou často padnú všetci:
Že tam, kde svornosť potrebná v nehode,
Každý sa háda o svojej výhode.

Nosák.

Kragujevac.

(Listy zo Srbska o Srbsku.)

Na druhý deň vrátil som sa do Kragujevca; všade krajinou pukaly pušky, jako v najtuhšom boji. Slávili sv. Nikolaja, a bez strelby z pušiek niet radovaniak. Predtým slávili ho prez celý týdeň a pojedli mnoho kráv a volov i inšieho dobytku, a popili sudy vína a pálenky; teraz sláva ho na vonkove obyčajne po tri dni. Zákon síce nedovoľuje len jeden deň sláviť; lež národ, čo sa starých obyčajov týka, nezmení sa zákonom. — Ešte sa rozpráva, že knieža Miloš v čas takejto radovanky prišiel k istému sedliakovi. „Čo máte?“ opýtal sa knieža. „Slávim sv. Archanjela,“ — odvetil hospodár. „Sv. Archanjela bolo včera!“ — zahrml knieža. „To ja viem,“ odvetil hospodár, „a včera slávil som mu hlavu, dnes mu slávim telo, zajtra sláviť budem krydla.“ — „Nuž, keby mal sv. Archanjel vrkôč, či bys mu i vrkôč slávil?“ rozhorlí sa knieža hnevivo a zvolá: „pod, päť a dvadsať!“ „I vrkôč bych slávil, lež nemá ho!“ odvetil hospodár, poslušne si lahne, vydrží 25 nasúdených sebe palíc a — slávi tretí deň krydla Archanjela. Než čo že tam po paliciach, keď sú veľiké džbány pálenkou a vínom naplnené!

Kragujevac, ústrednie mesto srbského kniežatstva, leží v krutiackej sa doline pri rieke Lepenici; zókol vókol sú vrchy, len krásne nebo vídať. Jako celá krajina je i okolie Kragujevcovo veľmi úrodné, a kragujevaccké víno a pálenka veľmi povestné. Krásno pole vókol Kragujevca obrábajú, jako v Topčideri a pri Belehrade, tak i tu južní Česi, naši slovanskí pracovití bratia od čierneho mora — Bulhari, umele k okrase a dobrobytu spomenutých miest. Vskutku! i opatrné ljubljanske Krakovčianky mohly by sa od prostých Bulharov mnoho, mnoho naučiť. Bulhar je umelý, chvály hodný roľník, že páru nemá. On je pracovitý, bez práce ho nevidíš. Srbín je celkom inší človek; je dobrý vojak a kupec. Svoju pušku a handžár rád si poobzerá, čibuk pokúri, trochu posedí, poleží a zaspí, a obrobí i obseje svojho pola tolko, kolko myslí, že mu dostačí na živnosť pres zimu, o inšie nestará sa; ponecháva to

ošipánym a i inému dobytku. — Naproti tomu Bulhar deň i noc zamestknáva sa polom, čistí ho, prekopáva, seje, sadí a presádza; pri tom je veľmi mierny, jeho pokrm je polievka z papriky, cesnaku a cibule, do ktorej nadrobí si trochu chleba. Než od tej polievky by slovenské ústa i žalúdok shorely. Bulhar prislí svoju zem, že mu bohate rodiť musí. Jeho pluh nepotrebnje tri páry volov, jako srbský, dost mu jeden pár. V suchote umie z ďalekých riek a potokov naplaviť vodu na svoje pole, práca ho neodstraší. V predlanskej suchote, keď topčiderský potok celkom vyschol, navázali vodu z ďalekej Sávy. Na Sáve vrtilo sa koleso deň i noc, a v Topčidiere polievaly sa bulharské polia. Bulhara vidíš po mestách od rána do mraku v lete i v zime s obťažným koňom z dom do domu chodiť, kričať, to i ono na predaj porúčať. Srb dáva svoje pole, aby mu pracovať treba nebolo, Bulharovi v prenájem a potom potrebné veci kupuje od neho. Keďže Srb hrozne ťažko a nerád, Bulhar ľahko a rád pracuje. Srb kupuje a prekupúva od Bulhara veci, ktorý jich na jeho poli dorobil a jestli nekoľo ošalbiari, posmieva sa mu, hovoriac: „Či je hlúpy, že sa dá tak oklamať!“ Bulhar je striezlivý, pokojný, pobožný, poctivý, pracovitý človek, deň i noc umele pracuje, jako neunavená včela. Najdeš ho po celej Srbii, zamestknáva sa polom, teše drevo, muruje a stavia domy, páli škridlice, reže dasky a t. d.

Kragujevac je, jako srbské mestá a dediny vôbec, príliš roztiahnuté, na velikom priestore stojí asi 1200 domov. Domy však nestoja v rade, spôsobom evropejských miest, lež všetky sú križom roztratené, po pekných, velikými latami ohradených zahradách. Ohrady takéto tiahnu sa po celom srbskom kraji cez polia, husté lesy, dediny a mestá, len s tým rozdielom, že po dedinách ohrady ustrojené sú z brvien, brvno na brvno naložených, po mestách z lát, ktoré po konci jedna popri druhej stoja. Domy v Kragujevci sú väčším dielom drevené, pekne obieleené a žliebkovitou škridlicou pokryté. Nachodí sa však i niekoľko pekných murova-

ných domov. — V Kragujevci niet zvláštneho chrámu; teraz ho budú stavať, doteraz majú len dáky dom, kde sa konajú služby božie). Oproti chrámu visia v jakomsi drevenom, holubienci podobnom podstlpci tri malé zvony. Pri tom chráme božom je malý domeček, v ktorom a pri ktorom odbývala sa národnia skupština r. 1864. — Prostried mestom tečie malá a plitká riečka Lepenica, ktorá ale laňského leta a i v jaseňi veľmi narástla, polia i mestá zaliala a hroznej škody narobila. Na ľavej strane Lepenice sú hrady, v ktorých knieža Miloš bydlel; teraz sú prázdne. Pred hradmi je krásny široký priestor, lež zväčša mäkký od hlbokého blata. Väčšia časť mesta leží na ľavom brehu Lepenice. Tu je veľiké námestie, na oboch stranách ale sú v peknom poriadku drevené, škridlicou pokryté sklepy. V nektorých vidno pekný tovar, i krinolína dostala sa až sem, videli sme oblek ten francúzskej kultury i v tých sklepoch. Na prostried námestia je veľiký kríž. Pokraj Lepenice sú dve kasárne s veľikou zbrojodelnou, kde lejú sa delá a gule, robia pušky, bodáky, vojenské vozy a iné vojenské prípravy. V tej dielne pracuje asi 300 vojakov, 200 nájemníkov topčidierských a mnoho civilných ľudí rozličných krajín, zvlášte našich severních bratov Čechov je dosť v tej dielne. Pravitelstvo (t. j. vláda) zdržuje o svojej trove asi 200 malých srbských chlapcov, aby sa v tej dielne učili rozličným umeniam a remeslám. V Kragujevci je okresné a ústrednie náčelníctvo, tiež je tu okresný súd a iné vrchnosti, jedno gymnázium a nižšie školy pre mužské i ženské deti (obojeho pohlavia). Tu je krom stáleho vojska i stredisko ústrednieho národného vojska. Máme tu i čitáreň. Mešťania žijú najviacej z kupectva a remesla. Remeslníci sú tu všetkého druhu, len koželuhov nevidel som po Srbsku. Lež Srbovi jich ani netreba. On zakole každý dobytok, odere kožu, a toť topánky! Ulice v Kragujevci a veľiké námestie sú pekne a dobre kamením dláždené. Mesto má viac pekných priestranství, ktoré ho nekdy iste okrášla, tiež pekné,

veľiké priestranstvo pri Lepenici pred kniežacími hradmi, — pekné a veľiké priestranstvo na terajšom dobytčom trhu, kam teraz drevo a kamenie vozia na budúci chrám, ktorý pobožní Kragujevcania tvrdo čakajú. Vôkol toho veľikého priestranstva stoja teraz pekné domy. Na ľavej strane tohože námestia vteká malý potôčik do Lepenice. Lež rieka Lepenica a spomenutý potok niesu čisté, všetko hádže sa do nich; čím sa jim zaviera ale i odtok a v čas povodne hrozí mestu potopa, ktorá už mnoho škody narobila.

V Kragujevci je každú sobotu trhový deň a dohánu, cibule, cesnaku, papriky dostaneš tu každú sobotu na centy, tak tiež vína, pálenky, dreva a živočístva každého druhu: hydiny, hovädziny i bravčoviny. Obyčaj je tu, že všetko, čo je do domu treba, len mužskí kupujú. Ženské vo dne nevidíš nikde, ani v noci neidu samotné nikam bez muža. Pán ide na trh, nakúpi mäsa, vajec, kohútov a druhých potrebných vecí a nesie jich sám domov. Vôbec ženské zriedka vidno mimo sviatkov, keď idú do chrámu.

Kragujevcania napospol, muži i ženy, odievajú sa pekným národním nosivom. Obyčajne spia na pekne vyrovnanej tvrdej pôde. Postele a stoly len zriedka vídaj u pánov. Ženské i panie nosia doma črievice a majú pekné čulky (pančuchy, štrimfle), ktoré si samy pletú. Ku etí Srbkyniam treba mi povedať, že tak pekných čuliek nikde nedostať, jako ony pletú; ani tak krásneho plátna, jako ony tkajú. Divno je, že o tomto peknom a umeleckom výrobku srbského národa nikto nevie, len národ sám. Mužskí, i panie majú nosivo z domáceho súkna a plátna, úradníci svoju rovnošatu, a ľud odieva sa národním nosivom. Jako som riekol, ani krinolína nenie už tu po sklepoch bielou vranou. Ženské sú tedy zaopatrené evropskou kultúrou, ale pre mužských nič sa ešte neopatrilo. Nevidíš ani vysokého klobúka, ani moderný frak, tak ani neni isté, či by na svoju národnosť hrdý Kragujevcian nesmial sa, keby videl tie cudzie nosivá. Áno, ešte tesné bohavice nijako sa

mu nepáča; čím sú širšie, tým lepšie. Na hlavu mu je národná kučma a fes nadovšetko.

Kragujevcania sú majetní, skoro naspôl bohatí. Proletariatu niet, ani zloděj-

stva. Keby prišli Viedenčania alebo zloději z druhých krajov sem, ľahko by sbohatli; bo Kragujevcania svoje imanie takmer naskrze nezamikajú, alebo len veľmi slabo, len na oľko; poctivosť tak nakladá!

Zo slovinských „Novic“ č. 20, 21, 1865, preslovenčil August Hor. Krčméry.

Iskra zo zaviatej pahrapy

J. R. . . ho.

Divno vám i ľúto, že sa tak potlkam
Z jedného rozcestia života na iné,
Že hneď to zachytím, hneď zas iné lapám
A že neznám zvoliť hoslo si jediné. —

Dajte mi pokoj! vy nerozumiete
Tajné pravidlá mladosti nadchnutia,
Vy len to znáte, čo rukou macete,
Vám duša ľudská jak zámka zamknutá. —

Vy perlu šliapete, mačí blisk vyzvate,
Čo je cieľ, čo skutok, čo živôt — neznáte.

Neznáte, že celé ľudské žitie, šťastie,
Je len ustavičné života rozcestie,
Len že jedných šťastie chodníkmi hladkými
Po pevnej rovine ku cieľom sprevodí,
A iných nadchnutie ženie závratnými
Výškami, hlbkami, cez spenené vody. —

Prestaňte sa diviť, viac ma nelutujte,
Lebo let nadchnutia môjho nestavíte, —
Lež večné zákony nadchnutia zkusujte
A v blude vám veľkom múdrosť uvidíte. —
Ja s Bohom poletím: vy s Bohom putujte.

5/10. 1847.

Živena.

Z á p i s n i c a

prvého riadneho výborového zasadnutia „Živeny“ odbývaného dňa 20. novembra 1870 v byte p. predsedníčky.

1. Shromáždenie zahájila p. predsedníčka Anna Pivková.

2. Prvý punkt programu boli účty pokladničky p. Anny Mudroňovej. Z týchto vysvitá, že sa majetok spolkový zväčšil od 24. aug. o 180 zl. Čistý majetok spolkový obnáša dosiaľ 306 zl. 5 kr. r. č., ktoré uložené sú v sv. martinskej sporiteľni na 6% úroky. — Zo zprávy tejto vysvitá ďalej, že výborníčka sl. Marina Matušková poslala 54 zl. od 30 členov „Živeny“ z Liptova, najviac zo Sv. Mikuláša a z Vrbiče.

Výbor berie zprávu túto s radosťou v známom a uzaviera, aby sa sl. Marine Matušovej vyslovila v zápisnici vďaka za jej horlivé účinkovanie, a aby sa jej to písomne oznámilo.

3. Nasledovala porada o určení smeru ďalšieho účinkovania, ktorážto záležitosť do oboru valného shromáždenia patriaca, ponechaná dľa 8 punktu zápisnice valného shromáždenia, nateraz výboru.

Výbor uvážac slušne z jednej strany úkol „Živeny“, z druhej ale všetky možné

*

okolnosti, ktoré by jej zvelatok napomôcť mohli, uzavrel:

- a) Dať vytlačiť vyzvanie k obecnstvu v 1000 výtiskoch cieľom podporovania „Živeny“, s náležitým osvetlením účelu tohto spolku. Vyzvanie to má sa rozposlať na všetky strany Slovenska.
 - b) Vyzvať ochotnícko-divadelné družstvá na Slovensku, aby tohto 1870—71 roku aspoň po jednom divadelnom predstavení v prospech „Živeny“ usporiadali.
- S prevedením oboch týchto uzavretí poverená je sprava.
- c) Uskutočniť i 9 punkt zápisnice valného shromaždenia, aby sa usporiadala v čas budúceho valného shromaždenia žrebová hra na predmety, menovite ale ženské ručné práce „Živeny“ darované. Pred žrebovou hrou bude výstava týchže predmetov. Týmto účelom má sa dať k členom i nečlenom „Živeny“ vyzvanie. — Predmety tie majú sa doposlať predsedníčke do 15. júna 1871.
 - d) Sriadiť „tanečnú zábavu“ v Sv. Martine počiatkom fašangov, ktorej čistý dônos prípadne „Živeny“. — Usporiadanie ponecháva sa sv. martinským výborníckam.

4. Prednesená potreba spolkovej pečate.

Výbor poveruje spravu zaopatrit ju a síce so symbolom účelu spolkovému zodpovedajúcim, okolo ktorého má byť stanovami určený nápis: „Živena, spolok slovenských žien.“ Pečate majú byť dve: jedna na vosk, druhá na barvu.

5. Ohľadom uvedomujúcich listov o vyvolení nektorého člena spolku vo valnom shromaždení za člena spravy alebo výboru, uzavreťo:

staviť tie listy tak, aby sa tlačené na viac rokov upotrebiť mohli.

6. P. predsedníčka oznamuje, že doposlaný je „Živeny“ od p. D. M. Bachata II. sväzok jeho „Nevädzi“ nášmu spolku venovaný, za ktorý že sa mu sprava verejne poďakovala.

Výbor prijíma zprávu túto s poďačnosťou a uzaviera, aby všetky podobné dary dočasne tajomník opatroval.

7. Budúce zasadnutie výboru bude sa odbývať vo veľkonočný pondelok t. j. 10. apríla 1871.

8. S uhodnovernením tejto zápisnice poverené sú: p. Jozefína Preisnerová a sl. Marina Kramárová.

Značil **A. Pietor**,
tajomník „Živeny.“

Zápisnicu túto uhodnovernujeme:

Josefína Preisnerová.
Marina Kramárová.

Živeny.

(Glossa.)

„Sloven-dcéry, Sloven-matky,
Hor sa k sláve národa,
Vami svitne život sladký,
Zkvitne naša svoboda.“

Do Martina zovie vás zvuk
Bratský, ľúby, voľný sladký;
Nedbajte vy na sveta hluk,
Užite ten život krátky
K svojmu zdaru, k sláve roda,
Vám so svetom hynúť škoda:
Sloven-dcéry, sloven-matky!

Drahý je vám kút domáci
My sa tomu tešíme
A preto hor sa do práci
Že ho svojským vidíme!
Vámi pomínie neshoda;
Hor sa, uletí nehoda:
Hor sa k sláve národa!

Nám je život číra bieda,
Naše snahy číry boj,
Naše domy cudzosť zjedá
Nám sú vlastní — vraha roj.
Sloven-dcéry, Sloven-matky
Užite ten život krátky:
Vámi sviťne život sladký.

Duše drahé! čujte prosím
To čo vám vravia proroci,
Mužia vaši, dietky vaše
Či budú voždy otroci?
Živenou minie nehoda,
Vámi anjelmi národa,
Zkvitne naša svoboda!

D. Bachát.

Ozret na Hodžove školské spisy: Šlabikár a Čítanku.*)

1. Šlabikár a prvá čítanka pre slovenské a. v. školy, spísať a vytlačiť dal sbor učiteľov evanjelických a. v. v Liptove. V B. Bystrici, knihtačou Filipa Macholda 100 str. v 8-ke 1859.

V literatúre národov zasluhujú povšimnutia a ocenenia nášho nie len spisy výtečné obsahu prísne vedeckého, alebo spisy obsahu básnického, či viazanou a či neviazanou rečou napísané, ale i každá pre útlú a dospeljšiu mládež spísaná naučná a poučná znamenitejšia kniha, ktorá k tomu smeruje, aby sa dieťa jej pomocou naučilo myslieť, prirodzené Bohom stvorené i ľuďmi utvorené veci chápať a poznávať; aby sa mohlo sebä povedomým stávať, Boha i svet veku svojmu primerane poznávať, vyznávať sa v tej ľudskej spoločnosti v nejj žije, a takto naukou pokročilého vo vzdelanosti a v osvete veku nášho, i duchom a životom kresťanstva k tomu vedené rozvíjať v sebe i pravé človečenstvo. V nástupstve tohoto, je i ten pre malé dietky napísaný šlabikár, i tá prvá pre ne zostavená

čítanka velikej váhy pre nás, najme keď povážime že v našom pedagogicky už nesmierne postúpivšom veku, deti hneď jako sa čítať učia, učia sa spolu myslieť, lebo čítané rozumieť, v podaných názoroch chápať, všetko si dobre pamätať, dľa svojho rozsudku rozsudzovať, pre budúcnosť si v duši svojej ukladať, vo svojej materinskej mluve evičiť sa a zdokonalovať, šlachetný cit v sebe rozvíjať a pástovať, a za to čo je pravdivé, dobré a krásne zahorieť znať. Prvá, dobre usporiadaná čítanka sa hneď tým stáva velice dobrodejnou a prospešnou pre dieťa, že predne kroz čítanie privyká k nauke, ktorá sa mu týmto spôsobom príjemnou stáva, a po druhé tým, že dieťa nie namáhaním a pružením pamäti, ale tak rečeno zábavným čítaním prichodí k užitočným ducha i srdce zaujímajúcim, vzdelávajúcim a šlachtiacim známostam. A ponevadž už čítanky i pre dospeljšiu mládež máme, lebo dosvedčilo sa, že nieto lepšieho spôsobu budiť chuť k naukám, a v naukách zase zdokonalovať, menovite pravú

*) Velice sme povďační p. pôvodcovi za tento kritický článok, ale i prosíme ho, by nám laskave odpustil, že sme prinútení boli vynechať obsírny obsah jak šlabikára, tak i čítanky.

Red.

vzdelanosť u mládeže päsťovať a šíriť: sú tieto nie len pre prvšú detinstva vek potrebné, ale potrebné sú pre každý školský beh, nevynímajúc z toho ani školy gymnasiaľne. Kde zase nutno nám poznamenaf, že o vela snadnejšie padá zdarilú čítanku pre mládež 10 až 12 ročnú, nežli pre deti 6 až 9 ročné napisať. A prečo? Preto, že je to zvlásťne, nie každému učenému človeku vlastné umenie, znať k duši a k srdcu, k pochopu a k pocitu i k zaujímavosti útlých dietok prehovoríť, alebo postaviť sa do jejich sveta a z tohoto sveta na ten skutočný božský i ľudský svet tak pozerať, žeby sa on stal milým, pöväbným a rozkošným svetom dietok týchto.

Jako je to veľké, požehnané umenie vedieť dietky dobre vychovávať, alebo zárodok skrytého v nich človečenstva v skutočné, opravdivé, slávou svojou nás okúzľujúce človečenstvo rozvíjať, i učiniť človeka obrazom božím, alebo dokonálym človekom v miere Kristovej: tak je to tiež veľké, všetkej chvály hodné umenie, pre počiatocné školy primeranú, znamenite sa hodiace čítanku napisať, ktorá vychodiace zo stanoviska terajšej rozumnej, poučno-vzdelávajúcej a vzdelávajúcošlachtiacej výchovy, neuspokojuje sa krátkymi fahami z prostorozumných spisov, ale podáva postupne to, čo k rozvíjaniu a k cvičeniu jednotlivých mocí duše za potrebné uznáva, a čo k vzdelávaniu srdca za nevyhnutedľné drží, aby podanou látkou obojho dosiahla, a tak rozvíjajúc ducha rozvíjala i srdce, šírac obor všelikých neodbytných pre život známostí, šířila i známosť kresťanského, bohoľudského sveta. Lebo nám o to ísť musí, človeka na opravdivého, sebäpovedomého a sebäcítacieho kresťansko-ľudského človeka vychovať, ktorý žijúc pre sebä, má žiť i pre jiných, užitočným súc sebe, má prospieť i bližním, cífac a verne ochraňujúc svoj ľudský dôstoj, má ho ctíť i v každom spolučloveku, a dobýjajúc sa k sláve čisto a krásnoľudského života, oslavuje tým i Stvoriteľa a Otca svojho v nebi.

V akom spôsobe, duchu, smere, síle, činnosti a dokonalosti rozvíje sa zaiste v dieťaťo-človeku to semä, ktoré všemohúci, božský darca života a všetkých síl do neho vložil; v takom spôsobe stane sa i človek ten, dokonálym alebo nedokonálym, užitočným

alebo neužitočným, slávnym alebo neslávnym. A preto hľa od spôsobu prvého vychovávanía nášho, nesmierne mnoho závisí.

Otvorene musím vyznať, že ač v cirkvi našej a u prostried národa nášho dosť rozmanitých čítaniek pre nižšie školy jestvuje, ač mnohé senioráty namáhajú sa osobitné čítanky vydať pre školy svoje; žiadna z tých, ktoré sa mi do rúk dostať mohly, nevyhovuje tak dokonále potrebám útlých dietok, a nenie ani tak pedagogicky umele sostavená, ani neveje v nej taký kresťanský duch, jaký nachodíme v čítanke „sboru učiteľov evanjelických, v Liptove.“

Tu sa spýta každý zvedave, ktorý že to bol takým majstrom z tých velice ctených námi pánov učiteľov, ktorí už za vydanie tejto prvej, pre počiatocné školy určenej čítanky veľkú chválu zaslужujú?! Bol to celého národa nášho slávny učiteľ, veľký vedomec, geniálny muž a spisovateľ *Michal Miloslav Hodža*, k veľkému žialu cirkve a národa toho roku dňa 26. brezna v Tešine v lone bratrského národa sliezskych Poliakov, v Pánu zosnulý, a tak už pre drahý národ účinkovať prestavší.

Desať rokov už tomu, čo čítanka táto so slabikárom spojená, svetlo verejnosti uzrela a do škôľ liptovských uvedená je, ale nenašiel sa muž rodák, čoby bol slovenský národ a evanjelicko-slovenskú cirkev s touto výtečnou knižočkou oboznámil, ju vedľa zásluhy ocenil, a takto spolu všem evanjelicko-slovenským počiatocným školám vrele odporučil. Náš drahý Hodža nedožil sa tedy tej radosti, žeby toto znamenité dielko jeho s povdačným srdcom bolo bývalo uvítané, a do všech evanjelických škôľ ochotne uvedené. No stane sa to snad teraz, a keď nie hned, aspoň v najbližších časoch, keď nepriazeň, ktorá prenasledovala muža tohoto, nebude mať príčiny nepriaznivou byť plodu veľkého ducha jeho!

My zaiste obdivovať musíme pedagogické schopnosti a neočakávane prostorozumný, i tým útlým dietkam pochopiteľný výklad všech vecí a známostí v dielku tomto obsažených, diviac sa predne tomu, že muž tento i na pedagogickom, u nás ešte úhorom ležiacom poli, tak výtečným sa stal, a že popri vysokej učenosti a hľbokej vede svojej, i ma-

lým deťom tak srozumiteľným sa učiť do-
vedol.

Abych ale pevnými dôvodami potvrdil
a ospravedlnil tento môj iste nestranný, iba
pravde svodectvo vydávajúci úsudok „o Šla-
bikári a prvej čítanke“ slávneho Hodžu nášho,
podám predne prostý obsah dielka tohoto,
a zatým podám nakolko to v kritickom článku
učiť možno, zvláštne výfahy z nej, pouká-
žuc na jeho výborný výchovateľský method,
slovenským deťom naším iste najprimeranejši,
lebo čo i na výške terajšej výchovy
stojaci, predsa spolu i rydzo slovenský.

Vlastný šlabikár je k prostému alebo
k hláskovaciemu čítaniu zostavený. Čítanka
zase je tak rozmanitého obsahu a tak prak-
tická, od ľahších k ťažším veciam a pocho-
pom postupujúca, všetkej abstraktnosti sa
varujúca, čo do výrazov reči tak bohatá a
zaujímavá, že si ľahšej čítanky pre deti ani
žiadať nemôžeme. Je tu ohľad vzatý i na
biblickú češtinu, ktorú my slovenskí Evanje-
llei zanedbať nesmieme, a pridané sú i mlu-
vnické počiatky.

Špeciálny obsah je tento: Čítanie, ve-
tenie, mluvnické počiatky, české čítanie. Vi-
domie, vedomie, povedomie o veciach a lu-
doch a t. d.

2. Prvá Čítanka pre slovenské evanjelické
a. v. školy, spísal Michal Miloslav Hodža,
spísať a vytlačiť dal sbor učiteľov evanje-
lických a. v. v Liptove 272 str. v malej Ske.
v B.-Bystrici knižtlačou Filipa Macholda 1860.
I tuto, název prvej čítanky nosiacu knižku
s dobrým svedomím všetkým slovensko-eva-
njelickým elementárnym školám čo najvрейšie
odporúčať môžeme, lebo sme toho presved-
čenia, že žiadna inostranná posial vyslá čí-
tanka, s touto takže na najdokonalejších pe-
dagogických zásadách a pravidlách spočíva-
júcou čítankou ani merať sa nemôže. Ak sa
nám oná šlabikárová čítanka pre jej dokonalé
zodpovedenie svojej úlohy ľúbiť musela: to
bôž sa nám musí ľúbiť táto samostatná pre
dospelšie už dietky určená čítanka, ktorú
všetkým právom milou encyklopedickou kniž-
kou pre dietky 9—12 ročné, nazvať môžeme.
Slávny jej pôvodca premôžuc ťažkosť tej

najprvej čítanky, jakožto fundamentálnej pre
tie dietky zostavenej knižky, ktoré ešte len
myslieť a mlúviť počínajú: v prítomnej čítanke
sa o mnoho svobodnejšie a živšie pohybuje,
tak že sa duch a reč jeho sta valne a bystro
plynúcou riekou na všetky strany rozlieva,
uchvacujúc sebou nie len myseľ ale i srdce
naše. Tu je skutočne všetko popri svojej
gruntovnosti, výške a hĺbke tak milé a prí-
jemné, že i my, ktorí sme elementárnu školu
dávno prežili, čítajúc tie milé ducha i srdce
jednako vzdelávajúce kusy, ledvy sa od nich
odtrhnúť vládzeme. No a keď sa v mysl
svojej prenieseme do veku tých 10 až 15
ročných dietok, ktoré okúsac už dač zo svetla
nauky a z ohňa a tepla mravne šlachtiacich
utešených rozprávok, tým silnejšie túža po
valnejších lúčach svetla, a po hojnejších prí-
rodach obživujúceho tepla; ony posial ľahkým
chlebom krmené a mliekom napájané, žiadajú
si už záživnejšieho chleba a čerstvej zriedlovej
vody, aby jak svoj duševní hlad tak i žížen
dokonale uspokojiť mohli. Do toho času
v úzkom okrese domácej zahrady alebo rodi-
čovského a čotárneho pola držané: žiadajú
si už vystúpiť na vrch, z nehož by nie len
svoje rodné mesto s jeho domami, zahradami
a poliami prezrieť mohli, ale i susedné obce
so všetkou šírou a krásnou polohou prehlia-
núť vládaly, a k tomu ešte zrak svoj i na
slávne nebo obracaly.

Hodža, ktorý za hoslo rodičov, učiteľov
a vychovávateľov, klade to slovo Spasiteľa
u Luk. IX, 48: „Kdožbykoli prijal díté toto,
ve jménu mém, mne prijímá: kdožbykoli
mne prijal, prijímá toho, kterýž mne poslal“,
vlozil do tejto čítanky všetok poklad svojho
bohatého ducha a zbožného srdca, v tej miere
a v tom spôsobe, jako ho školské dietky pre
seba zužitkovať môžu. A myslím, že sa ne-
mýlim, keď vyslovím, ktorak dietky v elemen-
tárnym školách našich k obyčajnému liter-
nému umeniu vedené, menovite v náboženstve
a v potrebných pre život známostach vyučené,
krásne završa svoju vzdelanosť tam nadobytú,
rozumným čítaním tejto knižky, ktorá jich vo
všetkých prijatých naukách utvrdí, jich vlastne
pre ne záživnými učiní, pravý kľúč k pozna-
niu sebä, prírody, Boha a ľudského sveta im
podá, a čo je najdôležitejšie, jejich nábožno-
mravný cit posväti. Lebo čítanka táto tým

nabýva najväčšej ceny, že všetkej vede a všetkému umeniu ľudskému klade za cieľ: vzdelanie človeka na kresťanskom základe, a dobývanie si toho šťastia a toho blaha, ktoré človeka opravdive šťastným učiniť a časne i večne blažiť môže. Čítanka Hodžová viac prospeje i mládeži našej, počiatočnú, dedinskú alebo mestskú školu završivšej, nežli celé to mnohé učenie nazpamät tých najroznejších a najstrakatejších vedomostí, ktoré podané súc bez osvietenia ducha a umravnienia srdca, môže nadýmať chaotické ináč hlavy a pýchou naplniť prázdne srdcia, ale opravdovú múdrosť, vzdelanosť a šlachetnosť im neposkytne. Keď som dobre uvažoval vychovávanie dievčat našich z lepších domov, podľa terajšieho bon tónu, tu mi hneď napadlo, žeby jim ďaleko viac bolo osožilo preštudovať dokonale Hodžovú čítanku, to jest obrátiť ju ve svoju krev a tuk, lebo táto by jich bola módnej ľahkomyselnosti zbavila, od povier osvobodila, z bludov vytrhla, od nevery a mamonárstva ochránila a jich duchom pobožným a citom nábožným naplnila, ba bola by i len chuť k odrodilstvu z nich vypúdila. No a čoby nám bol drahý Hodža náš za poklady teprv v druhej čítanke svojej podal, na nuž sa už pri napísaní tejto odvolával? Ak ju skutočne napísal a zostavil, nech ju priatelia jeho na každý prípad vydajú, lebo tymito prácami jeho iste bude milému národu velice posluženú, a meno Hodžovo z pomedzi neho nikdy nevyhyne.

To, čo som o tejto čítanke prehovoril, potvrdí udaný tu hneď stručný obsah, a potom verné výňatky z nej.

Jej obsah já už nasledujúci:

I. Čo dieťa môže a má vedieť o sebe?

II Čo dieťa môže a má vedieť o druhých deťach a ľudoch, aby to vedelo z nich samo o sebe?

III. Čo dieťa môže a má vedieť o svete a o vecach i ľudoch na ňom? čoho sa môže a má o tom samo dočítať, dopýtať a domyslieť?

IV. Čo dieťa môže a má vedieť o človeku tak ako o sebe? čo má vedieť o človectve?

Poznávame človeka po jeho tele. — Poznávame človeka po jeho duši a duchu. — Poznávame človeka po jeho reči a národe. — Upomenutie na to, po čom ešte človeka poznávame. — Akože to človeka poznávame po jeho spôsobe života, po tom čo je živnosť a opatera jeho? — Ako poznávame človeka po jeho spoločenskom živote? — Ako poznávame človeka po jeho umenstve a vedách? — Ako poznávame človeka po jeho náboženstve? — Ako poznávame človeka po jeho histórii? — Ako to deti sa učia z modliteb žiť? — Vysvetlenie neznámejších, zvláste českých slov.

P. Hečko.

Jablčko červené.

Jablčka červené smejú sa v zahrade
Na jabloni;
Popri plote šuhaj na pašu zrosenú
Ovce honí.

Jablčka červené, hmlou raňou zavlhlé
Čo myslíte?
Veď mi vy šuhaja už do pokušenia
Uvodíte. —

Šuhajko, šuhajko, nekradni jablčka,
Nie sú tvoje:
Ak fa tak dolapia, čo na to sused, mat
A svet povie?

„Nech povie, čo povie — nedbám ja na reči,
Nie na hanu,
Len si ja prichystám jablčka pre Marku
Milovanú.“

... „Ej strela jarabá!“ priskočí tu báta
K šuhajovi,
„Či ty vieš, jak platia za kradnutie jablk
Zbojníkovi?“

„Báta môj, báta môj, odpustte, prosím vás,
Môjmu špásu:
Jablčka červené chystal ja pre Marku —
Dečru vašu.“

K. Banšell.

Podivní hostia.

Asi pred sto rokmi stalo sa, že prišli dvaja Angličania z vlasti svojej do francúzskeho prímorského mesta Calais, a tu neuhospodili sa v dákom prednejšom, lež len v jednom nepatrnom hostinci, jehož majiteľom bol istý du Long. Tu pravda zaujali čo najlepšie chyže, a s istou úľubou draho platili naničhodné jedlá a nápoje. Du Long zo dňa na deň očakával, že sa už vyberú na ďalšiu cestu a pôjdu si obzreť sídelné mesto Paríž; bo o tom sa mu ani len nesnívalo, žeby snať len preto docestovali boli do Francúzska, aby mesto Calais videli. Ale očakávanie jeho sklamaro ho: oni nielen že sa nepoberali ďalej, lež neuznali za hodné ani calaiske pamätnosti poobzeraf. Tu i tu vybral sa síce na sluky (Schnepfi), najviac avšak zdržovali sa doma, jedli a pili, a nudili sa „Budú to podistým dáki vyzvedači,“ myslil si hostinský, „alebo snať nejakí úskoci, alebo najskorej hotoví blázni. Ale čo tam po tom; keď len dobre platia.“ Sišiel-li sa zase podvečer so susedom a zároveň kmotrom pri poháriku vína, ustavične pošepkávali si oba o tých zdanlivých vyzvedačoch, „lebo, vraj, jeden je škulavý,“ riekol vše sused hostinského. A takto si toho ešte viac narozprávali ti dvaja susedia a kmotrovia, až konečne ustálili sa na tom, že vera Bože ti dvaja hostia sú snať predsa len blázni. A o tomto neopovážil sa náš hostinský viac ani pochybovať, najme keď o pár týždňov nasledovne oslovil ho jeden z Angličanov: „môj drahý pán hostinský, my sa tu veľmi dobre cítíme, a pak-li by ste na nečo pristať chceli, nuž by sme tu ešte dost dlho pobavili sa a peniaze naše trovili.“

„Len ráčte rozkázať pane! a hned sa všetko stane.“

„Nuž hľa, vy máte síce dost hodnú potvoru, totiž slona vymalovaného na dome, dľa čoho by sa človek domnievať mohol, že u vás nalezá sa všetko, čo len poskytnúť môže veľký hostinec. A ajhľa! ledva že máte tri biedne chyže a i tie pozerajú na ulicu. My radi žijeme pri pokojí a tichosti, ktorá nám popraje sladkého spánku: a vo vašom dome práve toho niet, bo váš ponocný nemilosrdne škrečí nám pod oblokmi, a vozy zase hrmia

celú noc až sa obloky trasú. Preto prebúdzame sa ustavične, i klajeme; a pak-li opäť zaspíme, netrvá spánok náš dlho, tak že môžeme povedať, že sme ešte dobre nespali u vás. Tu už potom uznáte, že nám ide o zdravie, a že neni divu, keď sme už úplne vyčerpali našu trpezlivosť.“

Hostinský pokrčiv ramenama vyriekol: „hja, nuž a čože robif?“

„Čo robif? ja vám poradím. Keby sie chceli nečo vynaložiť na istú vec, bolo by všetkému odpomožené. Ostatne i tu snášali by sme my polovicu útrat, a pri odchode svojom nebudeme žiadať žiadnej vynáhrady.“ Du Long, chtiac ešte i ďalej driapať týchto podivných hostov, osvedčil sa, že všetko možné vykoná, len že vraj to už prekazit nemôže, aby ponocný v noci nespieval a vozy aby nehrkotaly.

„No však o tom po tom,“ riekol cudzinec. „Ale viete čo, vy máte vo dvore zahradu, ktorá pravda nebárs dobré svedoctvo vydáva o vašom zahradníctve, bo mimo petržlenu do vašich chýrečných polievok, nemate v nej iba samú žihlavu. I ten starý múr pri nej, bárš je dost hrubý, už len len že sa neskydne. Nuž čo myslíte, nestálo-li by za to, vystaviť tam pre nás malý letohrádok najviac s dvoma chyžama, tak žeby sa mohol opierať na onen múr, čím by nie len tento podopretý bol, ale i výdavky by sa umenšily.“ No a jako som už riekol, my, aby sme pokojný byt mali, vďačne zapravíme vám polovicu útrat; vy ale lahko prijdete takým spôsobom ku dvom pohodlným chyžam, do ktorých budete môeť budúce i iných hostov ubytovať. Pravda, akby ste proti nášmu návrhu nečo mali a ho uskutočniť nechceli, budeme prinútení vystehovať sa od vás.“

Ale hostinský nezpieral sa, no vďačne pristal na všetko, len v duchu sa usmieval i myslel si: môj kmotor a ja spravodlive sme tušili, že sú tito Angličania — blázni. Zaraz zavolať staviteľa k prezkumaniu miestnosti, a dľa plánu Angličanov v krátkom čase stál tu domec z tehál a z dreva, tak že štvrtý jeho bok tvoril horspomenutý múr. Celý domec podobal sa pravda viacej drevármi, nuž ale čo koho do toho, keď len bol tu, a keď

len boli spokojní s nim tí dvaja hostia. Hostinský usmieval sa popod nos a statočne lúpil milých pánov, bárs i strava i víno jeho zo dňa na deň horšími sa stávaly. Angličania zase zriedka vychádzali zo svojho nového bytu, zväčša sediac doma jedli, pili a čítali noviny. Bolo tedy všetko v poriadku. Raz ale napadne hostinskému, že prečo milí Angličania celú noc svietievajú, keď, ako hovorili, len preto utiahli sa do toho zahradného domčeku, aby mohli pokojne spať? Či nejsú oni, vraj, padelatelja peňazí?! Nuž ale zase jako by to bolo možno, keď on na nich ustavične pozoroval, a mimo toho riadne platili mu dobrými peňazmi. Naposledok premohol so svojim kmotrom i túto domnenu a spolu nadali jím opäť do bláznov.

Zavítal utešený jasenný deň, a milí Angličania vybrali sa s puškami cez plecia na polovku, odoberúc sa od hostinského na tri dni. Tri dni uplynuli, prešiel i štvrtý, a podivných hostov kde nič tu nič. V piaty deň krútil hostinský hlavou; v šiesty nezdalo sa to už ani jeho pánu kmotrovi; v siedmy deň oznámil du Long celú záležitosť polícii, a vo ôsmy úradne bol otvorený byt cudzincov. A hľa! našli tu na stole kartičku nasledujúceho obsahu:

„Mnohovážny pán hostinský! Keby ste akomak znali dejepis, tak vedeli by ste, že Angličania za 210 rokov panovali v meste

Calais, a že naposledok predsa odtiaľ vyhnaní boli od Francúzov. Nedávno našli sme v škríni medzi starými papierami, že náš praded mal pekný dom, vystavený tam, kde teraz vraj tri domy stoja, a síce váš a dva jeho susedné. I tento náš praded musel zutekať, avšak zakopal striebro a zlato svoje pod hrubý múr, ktorý dosiaľ stojí. O všetkom tomto dokonale sme sa dozvedeli, ba jeden z tých papierov dokonale poučil nás i o polohe miesta, kdeby sme poklady tie najšť mohli. Rozumie sa, že sme sa hneď preplavili do Calais a tu sme šťastlivo pochodili, lebo miesto pokladu nášho bol práve váš hostinec menovite ale onen starý múr, pri ktorom ste nám vystaviť dali ten domček. Čo sme hľadali, to sme i našli, dokazuje to veľká diera a veľká železná truhla, ktorú, pravda už vyprázdnenú, najdete v chyži, kde sme spávali, pod múrom. Tú truhlu prijmite od nás do daru a neráňte sa ustávať, aby ste nás snád vyhľadať mohli; bolo by to všetko daromné, lebo ukrývali sme sa u vás pod cudzími menami. Zdravstvujte!“

Pán hostinský „ku zlatému slonovi“ prestal čítať, vyvalil oči a otvoril ústa. Na to prišiel i pán kmotor a tak spolu nazrúc sa do diery a do prázdnej truhly, dívali sa jeden na druhého a naposledok vyriekli: tí ľudia predsa neboli blázni!

Literárne, umelecko-vzdelanostné dopisy.

Zo severných Čiech.

„Hovorí sa, že perla s opálovými lúčami je nemoc lastury; hovoria, že isté druhy balsamu vytekajú len z poraného pňa stromu — mala by byť poesia tiež takým voňavým plodom chorobného rozčulenia?“ Tak sa pýta kdesi Kraszevski, a on čo Poliak môže smelo prisvedčiť svojej otázke. Poľská poesia novej doby je kvieťa, ktoré sa vypučilo z krvavých slz hlbokým bóľom utrápenej Poľsky, vtelený vzdych z rozorvaných ňáder umierajúcej matky. Či je tomu tak i u nás

Čechov? Keby sme to predpokladali, musel by nevyhnutne národ český byť národom najzdravším, lebo nemôže sa ešte chváliť poesiou, ktorá by bola vystúpila na svrchované temeno Parnassu. Máme síce svojho Čelakovského, svojho Kollára, lež nemáme ešte svojich Puškínov, Mickieviczov a Schillerov, o Shakespearoch ani nehovoriac. — Že ale naopak nežijeme v pomeroch zdravých, že nesajeme do seba svieži vzduch voľných hôr, to je makavá skutočnosť a pravda, a museli bysme teda onu otázku záporne zodpovedať. Vieme ale tiež, že naša nemoc není vnútor-

nia, není porušení organismu, jehož následkom bola by smrť: sú to len rany a hrče, ktoré si odnášame z tuhých zápasov nášho ustavičného boja; sú to len vonkajšie vtedy, ktoré sa vyhadzujú i na najzdravšom tele, sťa huba na silnom pni, vyraženina, proti ktorej si snadno pomôžeme, jaknáhle sa len dostaneme na voľný vzduch. — Neznáme národa, ktorý by — vynímajúc Poliakov — bol zakúpil svoju poesiú za drahú cenu svojej samostatnosti, no svojho života, a neznám, či by bol nektorý k takej cene ochotný. Obzvlášte u nás Čechov sotva sa zrodí taká asi myšlienka, u nás, ktorí bojujeme za svoj život, za svoju svobodu s takým vytrvalým násilím bez ohľadu na pravo lebo na ľavo, bez nadeje na spojenca, na pomocníka napínajúc všetky svoje sily k tomu jedinému cieľu. Všetky naše smysly slúžia len tomuto veľkému účelu tak, že nám nezbyva skoro ani času, aby sme načúvali i tým sporým spevom, ktoré zavznievajú časom v kruhu našich „bojoch bojovníkov.“ Ba musíme i želiť, že pomery naše tarasia každej poesií cestu k bujnějšímu rozvoju. Básnici naši prepúšťajú Pegasa a sadajú radšej za žurnalistický stôl, a zostane-li neкто verným svojim Helikonským bohyniam, vyjde-li čas po čase básnické dielo: obecnstvo ho nečíta, kritika si ho nevšima. Lež, čo hovorím: obecnstvo, kritika! Jako keby sme mali čosi takého! My máme síce politicky vzdelaný ľud, nie ale literného obecnstva, my máme naše obrázkové časopisy, ale žiadnu kritiku. Jako by to avšak mohlo i ináčé byť! Jak môžu byť Lessingovia, kde niet veľkých básnikov? Krásny to circulus vitiosus, v ktorom sme sa našli šťastne, a z ktorého niet východu pre naše zbožné túžby a žiadosti. Nechajme radšej tak, čoby sme si žiadali a chytme sa do toho, čo máme, a síce čo nám je najbližšie: najnovšej literatúry českej z r. 1870. Z tohoto užšieho stanoviska treba nám posudzovať každý úkaz.

Najčelnejším úkazom literárnym tohoto roku je bez odporu „Almanah omladiny československé: Ruch“, jehož druhý ročník redigovali pp. Ant. Čapek a Joz. Dürich, a ktorý vyšiel na jar v preskvostnej úprave závodu Kobrovho, a ktorému čo do formy a vonkajšieho vystrojenia náleží čelné

miesto v literatúre českej. Tento druhý ročník „Ruchu“ vyniká nad svojho predchodca vrelou mladistvej bujne fantasie, ušlachtenou vlasteneckou všeludskou tendenciou a nežným básnickým pojmám každého i sebe nepatrnejšieho predmetu. Na 40 básnikov a básničiek — všetko z kruhu omladiny — súčasťnilo sa v tomto podujatí. Prvé miesto zaujal medzi nimi Václav Šolc svojim „Dabliborom“, ktorý patrí k perlám českej poesie. Za ním postretli sa s dobrým výsledkom: Sládek, oba redaktori, Šnajdr a skoro všetky ženské sily. A preto bol i účinok almanahu veľmi patrný, spôsobiac v rade mladších spisovateľov skutočný ruch, a mnohí ohniví mladíkovia závideli vydavateľom slávy redaktorskú, z čoho len že nepovstala novinárska pračka. Pp. Čapek a Dürich oznámili totiž vo „věstníku bibliografickom“, že si želajú schôdzku čelnejších účastníkov „Ruchu“, v ktorej mala by sa vyvoliť nová redakcia. Toto použilo niekoľko mladých pánov, ti sohnali svojich „kamarátov“ (jako sa jedon z účastníkov „Ruchu“ zmienil o tejto záležitosti vo verejnom svojom časopise), a dali sa zvoliť od nich za redaktorov III. ročníka. O všetkom tom nemala stará redakcia ani tušenia, lebo ju ti pánovia neuznali ani za hodnú pozvania, a tak sa stalo, že sme jedného krásneho rána čítali v novinách dve „zaslané“ jedno pri druhom. Jedno uverejňuje uzavretie konventiklu a mená troch nových redaktorov, a v druhom ustanovuje stará redakcia čas a miesto ňou navrhutej schôdzky, v ktorej sporiadatelia ešte len volení byť mali. Neznám, ktorá strana dávala sa s väčším podivením na tú hru osudu, tolko je však známo, že redaktori II. ročníka odpovedali pohrdlivým mlčaním na nečestné jednanie svojich súdruhov. Tá volba novej redakcie nemusela byť avšak veľmi slavná, lebo ubohí redaktori sháňali po celom svete súhlasy ostatných účastníkov. Pravda, že sa nektorí účastníci pozdejšie náramne divili, jako sa asi dostali jich mená medzi súhlasiacich, no stal sa i ten zázrak, že v 14 dňoch po „shromaždení“ udali i mená amerických spolupracovníkov. Jako známe, potrebuje list z Čiech do Ameriky najmenej 20 dní, a nazad bezpochyby tiež 20 dní; lež slavná redakcia dostala súhlas z Ameriky už vo 14 dňoch — bezpo-

chyby daroval jej nektory Mecenáš stovku, aby mohla telegrafovať na podmorskom telegrafe. Tehoto makavého humbugu nevšimli si prví redaktorovia a tak rozišla sa mrákava bez víchrice. Sme ale zvedaví, ako vyhovie nová redakcia svojmu účelu, tým viac, že pán Krajník stojí v jej čele, ktorého nedávno vydaná zbierka básní i od tých bola rozhodne odmrštená a odsúdená, od ktorých by sme to boli najmenej očakávali. Táto zbierka bola druhým ukazom literárnym, ktorý vstave bol pohnut perom v tichom spánku odpočívajúcej kritiky českej. Najprímeranejšieho posúdenia dostalo sa dielku tomuto našim zdaním vo „Veštníku bibliografickom“, ktorý medzi iným hovorí: „Vidíme Krajníka sfa reprezentanta toho manieru, ktorý na seba bere najnovšia česká i cudzia poesia. Vezmime ktorúkoľvek „podarenú báseň“ najposlednejšieho dátuma, a máme príležitosť ihneď diviť sa krásnej, často i skvelej forme, v ktorej ale skrýva sa veľmi skrovné, ba i zakrpatené jadro. Naša mladá lyrika hromadí obraz na obraz, porovnanie na porovnanie, napchá silu trópov a figúr do niekoľko riadkov a už sa domnieva, že tento rhetorický aparát môže byť nazvaný poesiou, ač to neni často nič inšieho, lež holá chria v rýmoch. Hlbka myšlienky, prirodzený cit, pôvodné ponímanie predmetov nebere sa do ohľadu. Krásna výpoveď má nahradiť vzlet a nadšenie, a forma býva v rovnej protive s obsahom.“ Slová tie charakterisujú veľmi dobre celú snahu a povahu najmodernejšieho básnictva, zvlášť lyrického, ktoré je i najčtetnejším čo do počtu. Do iných oborov nepúšťa sa tak rada a často produktivnosť — zvlášť omladinská — a jestli sme za náhradu v obore tomto prijali roku tohoto len „Ruch“ a „Básne“ Krajníkovce, sme v ostatných ešte chudobnejší. V epike neurobilo sa leta tohoto takmer nič. Krom nektorých ballád v časopisoch a zbierkach roztrúsených vystúpil na poli tomto najnovšej doby pseudonym „bratr Calixtus de Ense“ s väčšou epickou básňou „Kalich, meč a kříž“, o ktorej sa avšak nevyjadrila kritika až dosiaľ. Václav Šolc, z najčtetnejších členov básnickej omladiny, pracuje práve na podobnom pred-

mete „Boží bojovníci“. Je to už na čase, aby si domáci básnici oblúbili túto veľkolepú dobu k svojim básňam, aby sa nám ustavične nevysmievali Nemci, že sa narodíť museli prv ích maliari (Lessing) a jich básnici (Meissner) aby nám oslávili tú dobu. Nakolko sa dá súdiť z úryvku, ktorý som v rukopise čítal, budú „Boží bojovníci“ vynikať ďaleko nad prácu Callixtovu i co do básnického pojmu i čo do prevedenia. — I v dramate nedočkali sme sa ešte toho pera, ktoré by v stave bolo divadlu nášmu vážnosť a úctu získať i v cudzine. Z mladších spisovateľov je Štolba, ktorý vystúpil s najčtetnejšími prácami roku tohoto. Predstavené byly na pražskom javišti jeho: „Jenom ne písemně“, „Únos“, „Spiknutí v Podmazově“ a v poslednej dobe: „Tak jest na tom světě“ — väčšinou to jednoaktové frašky. Kritika začína byť nad touto produktivnosťou ohľadom vnútornej ceny veľmi povážlivá bars sa i neodopiera, že pri svedomitej pilnosti spisovateľa môže sa stať z neho časom dobrý dramatik. Popri ňom bol i v tomto obore najpilnejším Sabina, veterán našej literatúry („Šašek Jirího z Poděbrad“, „Kocour a kočka“) a Jerábek, výtečný skladateľ „Cest veřejného mínění“ („Zde jest žebrota zakázána“, „Tři doby země české v Komárově“) lež ani práce týchto spisovateľov nestretly sa s úplným súhlasom kritiky. Ešte horšie pochodili Šamberkoví „Sedmašedesátníci“ a Krajníkov žart „Zatknut“. Jako vidno, samé to frašky. Vážne dráma zastúpené je len jediným kusom „Libuše“ od pseudonyma Z. K. z K., ktorá bola veľmi vlúdne prijatá. Jako práve teraz čujeme, predčítuje pilný Vlček, ktorý vyniká zrelosťou a čistotou Veleoslavínskou nové svoje dráma „Vlast“ v umeleckej Besede pražskej. V novellistike podala nám výtečná Karolina Světlá celý rad svojich venkovských poviedok v Kvetoch a Svetozore a Václav Vlček, Světlá, Sabina a Janda väčšie romány v „Matici Iudu.“

Abych sa nestal rozvláčeným, nechám si novšie zprávy o tomto druhu našej literatúry na pozdejšie doby, jako i zprávy o našom časopisectve, ktoré v belletristike rozmnožené je „Obrazami života“. —

Charvatecký.

Varšava v novembri 1870.

(Russká literatúra.)

Na vyzvanie ct. redakcie „Orla“ podávam tu nektoré zprávy o novejšej ruskej literatúre. Činím to z tej príčiny, bo i sám nahliadam, že nám Slovanom potrebné vzájomne poznávať sa, zvlášte na literárnom poli.

Polská otázka. Sobranie pojednaní, zápisiek a poznámok. M. P. Pogodina. 1831—1867. Moskva 1868.

Jako samo nazvanie knihy dokazuje, neobsahuje ona nejaký systematický celok, lež stretáme sa tu s tými najrozmanitejšími, ba často i sebe odporujúcimi náhľadami a myšlienkami. Čože je príčinou tejto nedôslednosti, týchto protivorečí, ktoré by sme nehladali v knihe písanej historikom a profesorom moskevskej university? Spisovateľ zná dobre i ruskú i poľskú historiú, on vôbec prináleží k škole slavianofilov v Rusku, zná tedy všetky politické i literárne pohyby slovanských národov, s udivením hľadí na peknú poľskú literatúru, a praje v svojom pojednávaní od r. 1831 Poliakom všetkého zdaru, mysliac, že revolúcia toho roku už bola poslednia a neobávajúc sa, že Poliaci zase povstanú za svoju politickú samostatnosť. On sa nádeje, že Poliaci prestanú domáhať sa zapadných ruských gubernií či silou či prosbami, lebo vraj v nich žije do 9 mill. Rusov a len 1 mill. Poliakov, i to len pristehovalcov. Gubernie tie sú Mogilevská, Minská, Vitebská, Grodnenská, Podolská, Volhynská a Ukrajinská, ktoré ruská vláda vzala od Poliakov po prvom rozdelení Poľska. Rusko vraj vzalo svoje starinné kniežatstvá, ktoré od vekov prináležaly Rusku, a obývané sú čistým ruským plemenom. Poliaci majú to čo jim patrí, t. j. Poľsko, ktorému cár Alexander z čiastky navrátil politickú samostatnosť a národnú svobodu. To, o čom tento cár zamýšľal, nemôže sa viac uskutočniť; cár tento totiž v svojom ešte mládeneckom oduševnení za drevnú slávu bývalej poľskej republiky (reči pospolitej), unášaný bol myšlienkami navrátiť Poľsku oné gubernie, snem, vojsko a t. d. pod vládou ruského cára. Ale znamenitý historik Karamzín v rozhodný

okamih stúpil pred tvár mladého cára, a horúcimi slovami mu dokazoval, že, bár je ruským cárom, nemá práva páchať vraždu na 9 mill. Rusov žijúcich v zapadných guberniách, a nemôže rozdrobiť Rusko. Po vojnách s Napoleonom I, ktorý vyzval Poliakov súčastniť sa v jeho pochode na Moskvu, a v ktorom Poliaci naozaj sa nachodili v predvoji francúzskeho cisára, Alexander presvedčil sa čo sú Poliaci, a ochladnul k priateľovi svojej mladosti, kniežatu Čartorysskému, s ktorým dakedy sa spolu oduševňoval. Zničením povstania 1831 r. i spisovateľ myslel, že Poliaci zamknú o zapadno-ruských guberniách, i predložil, ako velikodušný priateľ Poliakov, tehdajšiemu ministrovi národnej osvety zápisku, v ktorej prosí a dokazuje, že Poliakov možno len tak na svoju stránku dostať, keď Rusi dozvolia päsťovať, ba napomáhať budú poľskú literatúru, a keď v školách poľských, vysokých i stredných budú prednášať pravdivú poľskú historiú: „lebo,“ — vyvoláva Pogodín — „pravdivá historia Poľska je náš najlepší spojenec, a prinesie nám viac užitku, nežli dakolko pevností.“ Už vraj kráľ Ján Kazimír, vidiac hrmotné a búrne poľské snemy, kde každý zeman je pánom, a ani samého kráľa nepočúva, predpovedal r. 1661 pád Poľska, a rozdelenie jeho medzi troch susedných mocnárov. Čo sa vraj týka polohy geografickej a fyzickej, Poľsko i tak patrí Rusku. — Cár Alexander II. počal navracovať Poľsku mnohé jich staré práva, vyučovaciu reč, poslal do Varšavy brata svojho Konstantína, a dal mu za radcu Poliaka Vielopoľského. — A jako upotrebili Poliaci túto svobodu? tak že zase začali, zbavený súc nálezoru ruskej policie, nashromažďovať vojenské sily a strieľať do brata cárovho r. 1863. Teraz bolo po Poľsku, ktoré pravda zvíťazil nemohlo proti premoci. Nádeje na francúzsku pomoc sa neuskutočnily, a nikdy neuskutočnia. Tak Poľsko posledním povstaním len sebe usškodilo. Pogodín, starý priateľ Poliakov, ktorý jim žičil všetko jim žiaducno, prichodí r. 1867 k presvedčeniu, že ruská trpezlivosť nemôže ďalej trvať, staré Poľsko musí zaniknúť, a až obnovené Poľsko v srdečnom a pravdivom spolení s Ruskom môže zase vyprosiť odpustenie u cára, hlboko rozhorleného. On už zabýva na staré hriechy

Poliakov a dokázal to tým, keď poľským sedliakom, želajúc popraviť ich dobrobyt, rozdáva zeme, ktorých pred tým nikdy nemali. Na materiálnom dobrobyte, ktorý zase mravný za sebou donesie, má byť postavené Poľsko, do lepšieho pomeru k Rusku.

Knieža Volkonský a jeho zprávy z Poľska. 1764—1780. Od Dubrovina. Vo „Vjestnik Jevropy. 1868. XI.

Zprávy tieto boli doručené p. Dubrovínu kniežaťom Goliciň-Prozorovským, právnikom kniežaťa Volkonského. Zprávy tieto hádzu jasný blesk na históriu Poľska v ten čas, keď Rusi sa počali miešať do poľskej politiky. Cárovna Katarina II., Veľká, obrátila veľkú pozornosť na Poľsko. Jej minister zahraničných záležitostí, gróf Panin, zaujal túto službu práve v tom roku, keď poľský kráľ August II. saský zomrel. Voľba nového kráľa v Poľsku bola vecou veľmi nesnadnou, ona sa nikdy nekončila bez veľkých nepokojov. Rusku mnoho záležalo na tom, akého nového suseda dostane, lebo toho požadovaly ruské záujmy, aby poľský kráľ nebol protivníkom ruskej vlády, ale aby oba dvory sa nachodily v priateľskom dorozumení. Kto vie, či by dajaký cudzí princ, dosadnuší na poľský trón, neplnil žiadosti poľskej duchovnej a svetskej aristokracie, v rukách ktorých sa nachádzala všetka državná vláda? A v teďajšom Poľsku nachodilo sa dakoľko millionov pravoslávnych, lebo ono zaujímalo i nynejšie západnie a juhozápadné provincie, zväčša obývané národom pravoslávny. Tento sa i tak nachodil vo veľkom utisknutí od katolíckych kňazov. Odobieranie ruských kostolov, vyhánanie, bičovanie a všelijaké trýznenie ruských popov bolo na dennom poriadku. S pomocou tedy priaznivého petrohradského dvoru kráľa cheela Katarina II. pomôcť utisknutej pravoslávnej viere, i snažila sa tedy nedopustiť na trón poľský ani francúzskeho ani saského princa, ale rodeného Poliaka. Ale ponevážď videla, že sa jej to neobíde bez boja s cudzími mocnosťami, francúzskej, saskej, tureckej ba i rakúskej, tedy uzavrela tajnú smluvu s Fridrichom II. Veľkým, pruským kráľom, ktorý tiež bral pod ochranu poľských proteštantov, v tom smysle, že jedna i druhá vláda vzajomne si

zabezpečujú svoje državy pred napadením cudzích vojsk, a každá v prípade potrebnosti sa zaväzuje poslať na pomoc svojemu spojencu nachodiacemu sa v nebezpečenstve 10.000 m. pechoty a 2000 m. koníctva. Ďalej: Fridrich II. prenecháva Katarine napomáhať pri voľbe kráľa toho, koho ona za najlepšieho uzná. — V Poľsku ale bola familia Čartorysských na strane Ruska, ktorej synovec Stanislav Poniatovský, potomok starej dynastie Piastov, vystúpil ako kandidát na trón. Na strane Čartorysských a Poniatovského bola väčšina Poliakov. Odporníkami jich bola strana Radzivillov; k nej patrili korunný hetman Branický, kyjevský biskup, palatín Potocký a kastellán Potocký. Títo chceli saského alebo francúzskeho princa. Čartorysskovci prosili od Katariny pomoc, aby Poniatovský mohol byť vyvolený bez narušenia pokoja. Preto Katarina poslala na hranice vojsko pod komandom Volkonského, aby v prípade potreby vstúpil do Poľska, kde medzitým ruský posol vo Varšave, knieža Repnin, účinkoval na poľský snem. Protivná stránka rozoslala k europejským dvorom listinu, v ktorej sa žalovala na narušenie svobody v poľskej „rečipospolitej“. Súčasne bola odoslaná i prosba do Petrohradu, aby Katarina rozkázala svojemu vojsku odstúpiť od Poľska. Čartorysskovci naproti prosili, aby to vojsko ostalo. Katarina tedy ohlásila, že ona po smluvách predtým uzavretých chce chrániť svobodu poľskej republiky, a že jej vojská majú len ten účel, ochraňovať svobodnú voľbu kráľa. Jahnáhle táto bude prevedená, ruské vojsko že odtiahne. Vtedy Radzivilly a jich stránka zostavili konfederáciu, ktorá mala silou udrieť na svojich protivníkov. Volkonský dostal rozkaz, vstúpiť do Poľska. Poslav avangard zo 4000 mužov pod správou kn. Dolgorukého, on sám s hlavnými silami volno sa približoval k Varšave. S priblížením ruských vojsk strana Čartorysských prerazila na sneme, a preto Volkonský dostal rozkaz pristaviť svoj pochod. Francúzsky posol objavil poľskému prímasu, ktorý bol na strane Poniatovského, že on teraz neuznáva poľský snem za zákonný. „V takom prípade vás ja zase neuznávam za posla“, odvetil prímas. 7. sept. 1764 bol zvolený Poniatovský za kráľa.

Strašný zmatok sa teraz načína v polskej histórii. Čartorysskovci dosiahli svoj účel, a zabudli, že ho dosiahli pomocou Ruska. Poniatovský bol človek slabý a závisel celkom od svojich strýcov Čartorysských. Katarína žiadala teraz, aby účasť poľských dissidentov t. j. pravoslávnych a protestantov bola oblahčená, a aby oni boli urovnoprávnení s katolíkmi. Poniatovský ujšťoval Volkonského, ktorý teraz bol poslom vo Varšave, že on je oddaný cárovnej, ale že on to spraviť nemôže, lebo žeby celé Poľsko povstalo proti nemu. On že je Poliak, a že nemôže robiť to, čomu sa protiví národ. Jeho moc bola opravdu slabá. Vojsko nemal v svojej moci, ale snem a korunný hetman. Ničomnosť jeho moci bola tak veľká, že mu Katarína skrze Volkonského musela dávať peniaze, aby dvor jeho netrpel núdzu. Ale i trón jeho bol postavený na slabých nohách. Protivná strana zamýšľala ešte vždy shodiť ho z prestola, a preto sostavovala mnohočíslné konfederácie alebo ozbrojené družiny zemanské vo všetkých vojvodstvách, ktoré sa mali potom spojiť v jednu generálnu konfederáciu, a udrieť či na kráľa či pomoc mu poslánu. To bola znamenitá barská konfederácia r. 1768. Volkonský dostal rozkaz tiež sostaviť konfederáciu v Poľsku z privržencov ruských, t. j. z Poliakov a dissidentov. — Tu sa končia zprávy kn. Volkonského.

Obrazy Japonie. M. Venjukov-a. S kartou.
P. 1869.

Najľahšie sa možno dostať do Japonska cez Nemecko, Francúzsko, Newjork, a potom cez Panamu, San Francisko (v Amerike) do jap. miest Jokogamy, Osaky a Nangasaky — a to nie len vôbec západným Evropanom, no i Rusom, bárs východní breh Sibirie tak blízko je od Japonska. Krajina táto ešte není otvorená cudzincom, len daktoré prístavy a porty sú svobodno dostupné. Len politickí agenti, poslanci atď. môžu cestovať po Japonsku, a to dosť utisknuto. Japonci často cestujú po Evrope, a prevádzajú u nás svoje figliarsko umenie, a my by sme v týchto figliaroch nijak nenachodili ľudí, pochádzajúcich z tej krajiny, kde každý človek vie poriadne písať, čítať, počtovať, a zná svoju národnú históriu. Tam niet ľudí bezpísmenných, bárs tam i není príslovia nášho „koreň učenia je horký, ale jeho plody sú sladké;“ tam robia tak, že i koreň učenia je sladký. A síce Japonci majú podivuhodnú trpezlivosť s deťmi. Sú tam i vyššie školy, v ktorých do nedávna hlavnou naukou bol kytajský jazyk, a knihy konfúcia, teraz ale nauky reálne prinesené tu Evropanmi viacej sa pástujú, nežli tamtie viac menej scholastické nauky. — V Jeddo je 30 teátrov, tolko jako v Paríži.

Štúr.

Literárne, umelecké a vzdelanostné zprávy.

Jozef Smetana, riadací učiteľ hl. školy v Klástore pod Znyovom vydáva „Slovenského listára,“ dielo to pre náš pospolitý ľud a mládež veľmi vítané. Celý spis bude dve čiastky obsahovať, z ktorých prvá viac pre školu, druhá ale jak pre školu, tak i pre obecný život slúžiť bude. — Cena každej čiastky podľa objemu 50—60 kr.

Maticie lidu v Čechách vydala 5. knihu štvrtého ročníka obsahujúcu Jandovu povest z dob husitských pod náslovom „Anna Mestecká.“

Historického románu „**Morie Beňovský**“ vyšiel v preklade pani Mariny Bobulovej sošit ôsmy.

Viktor Emanuel, kráľ italianský je vyobcovaný z cirkve encyklikov odo dňa 1. nov. t. r. a s nim i všetci poručníci, podporovatelia, pomocníci, radcovia a privrženci tých, ktorí obsadili územie pápežské.

Náš **František Palacký** vydá tieto dni nový v nemeckom jazyku písaný spis pod názvom: „Zur böhm. Geichthtsreibung. Aftenmässige Aufschlüsse und Worte zur Abwehr.“

Porúčame našim divadelným ochotníkom nasledujúce diela české: Nové divadelní hry sešit 11.: **Nouze o tenor**, veselohra v jednom jednaní od Josefoviče; **Uniforma maršálka Radeckého**, veselohra v 1 jednaní od Štirského. Sešit VI: **Kabát dolu**, veselohra v 1 jednaní od Josefoviče; **Posvícení v Malčicích**, od Táborského. Divadelní ochotník, nové sbírky svazek 16, obsahující v sebe: **Faust druhý** veselohra v 5 jednaních od Jos. Kaj. Týla; **Vypovězenec**, činohra v jednom jednaní od Boleslavského; **Bratrská láska**, dětská činohra v jednom jednaní od Josefoviče. — Dílka tieto sa dostanú v kníhkupectve Mikuláš et Knapp. —

Pre naše divadelno-ochotnícke predstavenia by sa hádam hodily i dva nasledujúce u Jar. Pospíšila v Prahe 1870 v sv. 103. divadelnej biblioteky uverejnené kusy: **Šašek Jiřího z Poděbrad**, a **Proč ty ne, Augustine?** — Udávajúc tu takto nektoré pre ochotnícke divadlá spôsobné kusy, neide nám tu o kníhkupeckú špekuláciu, jako radšej o obzivenie nášho vlastného národného života prostriedkom dramaturgie. Keď sme u nás už raz prinútení si francúzske, nemecké alebo i anglické pletky k tomuto cieľu prekladať: prečo by sme nemali použiť a jich na javišti predstavovať diela slovanské?

Listáreň redakcie.

J. D. M. v L. „Tábor“ sme Vám odoslali, na ktorý ešte 34 kr. doplatiť máte. — **P. J. C. vo V.** 6-té číslo sme Vám odoslali; jednotlivé čísla sa však nepredávajú. Každému predplatiteľovi sa vyhovie, kadenáhle číslo reklamuje a pokiaľ zásoba stačí. — **P. V. M. v N.** Máte 20 kr. uhošpodárených na bu-

dúci rok. — **P. „mzm“ v K.** Teší nás že sa o slovenskú literatúru zaujímate. „Tábor“ Vám odošlem. **A. S. v P.** Ráďte odpustiť, že osvedčenie Vaše nemôžeme uverejniť. Je to výlučne Vaša súkromná záležitosť.

Upozornenie.

Upozorňujeme ctené obecenstvo na to, že v mesiaci decembri i dvanáste číslo vyjde, s ktorým sa

I. ročník „ORLA“ zakončí.

Prosíme teda o skoré odoslanie doplatkov, želajúc si spolu, aby sa priatelia „ORLA“ už v decembri b. r. na druhý ročník „ORLA“ prihlasovali, a spolu i predplatky možne včas doposielat ráčili, bo krušno je redakcii podobného časopisu ináčej i tým najpodrobnejším požiadavkám cteného obecenstva vyhoveť. Obzvlášte ale prosíme aby sa vždy poslednie pošty udávaly.

Redakcia.

Predpláca sa u redakcie v Turč. Sv. Martine :
celoročne 5 zl. 50 kr., polročne 2 zl. 80 kr., štvrťročne 1 zl. 50 kr. — Pre žiakov celoročne 4 zl. — Vychádza ročne vo 12 sošitoch 4—5 hárkov silných každého mesiaca na velikej štvorke.

Nakladateľ Ján Kalinčák. — Kníhtlačiarско-účastinársky spolok v T. Sv. Martine.